

NIEBO

Wstęp. Eksplicacja: Nazwy. Kolekcje. Opozycje. Lokalizacja. Cechy. Budowa i wygląd. Niebiescy mieszkańcy. Niebo celem dążeń człowieka i nagrodą. Droga do nieba, droga z nieba. Zachowania. Działania sprawcze. Przeżycia. Niebo odbiorcą i adresatem aktów człowieka. Co i kto pochodzi z nieba. Przepowiednie. Symbolika. Ekwiwalencja.

Dokumentacja: Zagadki. Przysłowia. Przysięgi i zaklęcia. Modlitwy i modlitewki. Kolędy, przemowy i widowiska bożonarodzeniowe. Powinszowania noworoczne. Pieśni wielkopostne i wielkanocne. Przemowy weselne. Pieśni weselne. Przemowy pogrzebowe. Pieśni pogrzebowe. Pieśni i przyśpiewki zalotne i miłosne. Pieśni sieroce. Pieśni i przyśpiewki żartobliwe. Pieśni i wiersze religijne. Pieśni dziadowskie. Pieśni żołnierskie i partyzanckie. Ballady. Bajki i opowieści o nieprawdopodobnych zdarzeniach. Opowieści wierzeniowe. Anegdoty. Legendy. Relacje potoczne i zapisy wierzeń. Pisana poezja chłopska. Bibliografia.

Niebo ma w polskiej tradycji ludowej wymiar podwójny: fizyczny i religijny. Jest nie tylko sklepieniem, kopułą wznoszącą się nad ziemią, po której poruszają się światła niebieskie, ale też domeną Boga, aniołów, świętych i zbawionych dusz. Jest celem dążeń człowieka i nagrodą za dobre życie na ziemi. Towarzyszy człowiekowi, pomaga mu, wspiera zakochanych, nagradza i karze. Wartościowanie nieba jest zawsze najwyższe, symbolizuje ono – nie tylko w tradycji polskiej – nieskończoność, świętość, sprawiedliwość, najwyższą radość i szczęście, a także wzniosłość, duchowość, wieczność.

Obraz nieba w języku i kulturze ludowej jest silnie zróżnicowany gatunkowo, co pokazuje dokumentacyjna część tego artykułu. Równocześnie ludowy obraz nieba pozostaje w bliskim związku z jego obrazem w polszczyźnie ogólnej potocznej, która w swojej warstwie frazeologicznej przechowuje wyjątkowo silne ślady tradycyjnych wierzeń: *być w siódmym niebie; coś jest jak grom/piorun z jasnego nieba; wołać o pomstę do nieba; psie głosy nie idą w niebiosy; krzyżeć wniebogłosy; dziury w niebie nie będzie; komuś niebo się otwiera; komuś coś spada jak z nieba, ale i nic nie spadnie z nieba, niebo a ziemia, niebo w gębie* itp.

Niebo w najstarszych kulturach było ujmowane jako przestrzeń materialna – sklepią kopułą nad kręgiem ziemi, górna połowa całego świata – i zarazem przestrzeń uduchowiona: miejsce przebywania bogów i dusz ludzi zmarłych Herd Lek 103; szeroko znane jest wyróżnianie kilku (7, 9) sfer nieba, rozciągających się jedna nad drugą. Powszechnie (poza Egiptem, gdzie Niebo było kobietą, boginią Nut, rozpiętą nad męską Ziemią w kształcie sklepienia) niebo jest traktowane jak żywioł męski, zaś ziemia jako żywioł żeński Herd Lek 103.

Do uniwersalnych koncepcji budowy świata należy jego podział na trzy poziomy – górny, środkowy i dolny: niebo, ziemię i podziemia El Sac 73. Łączność między nimi jest możliwa za pośrednictwem wszechświatowej kolumny, *axis mundi*, przechodzącej przez wszystkie trzy poziomy, przyjmującej postaci słupa, drabiny, góry, drzewa, liny itp. i wyznaczającej „środek świata” El Sac 74.

W biblijnym przekazie starotestamentowym „niebo i ziemia” znaczą tyle co „wszechświat”. Niebo, nazywane „królestwem Bożym”, jest niedostępnym miejscem zamieszkania Boga Lur STB 538. Nowy Testament i chrześcijaństwo głoszą, że z Jezusem Chrystusem niebo staje się obecne na ziemi, bo Chrystus łączy niebo z ziemią, otwiera ludziom niebo Lur STB 540. Przeciwnieństwo nieba i ziemi, świata duchowego i widzialnego, może zostać scalone w człowieku; grzech niszczy niebo w człowieku For Sym 79.

W językach indoeuropejskich nazwy nieba łączą się z nazwami dnia i bóstwa, cechą wspólną jest ‘jasność, światło’. Najczęstsza nazwa – *niebo* – ma etymologiczny związek z nazwami chmury GamIv Ind 791–792.

W tradycji starosłowiańskiej od najstarszych czasów znana jest opozycja niebo : ziemia (i druga nakładająca się – ziemia : podziemie), funkcjonująca w systemie opozycji góra : dół. Obiektem kultu było i niebo, i ziemia (*święta ziemia*), w przeciwieństwie do podziemia IvTop Slav 100–107. O przechodzeniu między niebem, ziemią i podziemiami traktują liczne słowiańskie motywy bajkowe IvTop Slav 104–105.

= Nazwy *niebo* i *niebiosa/niebiosy* – odpowiadają dwóm sposobom widzenia (profilom) przedmiotu – pierwsza uwydatnia aspekty fizyczne, druga – religijne.

Etymologicznie polski wyraz *niebo* jest wiązany z nazwami dnia i bóstwa (zestawia się stind. *dyāu-* ‘niebo’, z łac. *deus* ‘bóg’, należy tu też grec. *Zeus* i pol. *dzień* Slav SE 1/195), także z nazwami chmur i mgły, m.in. z wyrazami grec. *nefos* ‘obłok’, niem. *Nebel* ‘mgła’ Bruc SI 359, podobnie GamIv Ind 791. Warto dodać, że wyrazy *obłok*, *obłoka* są w gwarach używane także w odniesieniu do ‘błękitu nieba’, który „obleka” ziemię ze wszystkich stron EtnI 1989 Biłg 99, jednak wyrazy pochodne od *nieba* utrwalają cechę koloru: *niebieski* ‘mający kolor jasnego nieba’ i ‘wypukłości’: *podniebienie* ‘górna, wysklepiona część jamy ustnej’. Kulturowe, zwłaszcza wierzeniowe cechy wyobrażenia nieba są uwydatniane w derywatach: *niebiański* ‘należący do nieba; zachwycający, rozkoszny’, *niebianin*, *niebianka* ‘mieszkaniec, mieszkanka nieba’; *wniebowzięty* ‘przejęty radością i uniesieniem’, (*krzyczeń*) *wniebogłosy* ‘bardzo głośno’ oraz *wniebowzięcie* i *wniebowstąpienie*, które mają podstawowe odniesienia religijne (dotyczą Matki Boskiej i Jezusa) i wtórnie funkcjonują jako nazwy odnośnych świąt chrześcijańskich oraz sytuacji ludzkich.

Synonimami N. są: *błękit* powsz.; *raj* w swoim znaczeniu szerszym 9, 33, 44b, 71c, (w znaczeniu węższym *raj* to część N. przeznaczona dla zbawionych), *Bóg* 14.

Nazwy opisowe N. to: *firmament niebieski* 36b, 123; *niebieska kraina* 35a, *niebieskie strony* 35c, *niebieski dwór* Bart Lub 164, 165, Kot Rzesz 157, K 23 Kal 238; *królestwo niebieskie* powsz., np.: K 10 Poz 221, Bart Lub 282, Stoin Żyw 36, *królestwo wieczne* K 49 Sa–Kr 126, *niebieska cicha dolina* 45c, e; *niebieski szczyt* 45b; *niebieskie szczęśliwości* Kot Zn 481.

W zagadkach N. to *ojciec* (matką – ziemia) 1, a także *szeroka ziemia* 2, *niewymierzone pole* 2, *wielga łąka* 2, *kościół ze słupem* 3.

† N. współwystępuje z ziemią; są to dwie podstawowe części świata wymieniane w opisach stworzenia 36 i w epitetach Boga jako *stworcy/pana/króla nieba i ziemi* powsz.; N. i ziemia są razem przywoływane w przysięgach i zaklęciach: *Niebo, przykryj*

mnie, ziemio, pochłoń mnie 13a, *Bodaj się ziemia rozstała, niebo otworzyło* 13b; N. i ziemia współdziałają w karaniu występków 106. Z polecenia Boga to, co jest przez Jego namiestników *związane na ziemi będzie związane i w niebie* 37. W kolędach, razem nie mogą ogarnąć Stwórcy K 23 Ka1 55, pieśniach wielkopostnych N. reaguje na śmierć Jezusa razem ze słońcem, ziemią, skałami 32. W zagadkach N. i ziemia tworzą parę jak ojciec i matka 1, czego echo wraca w chłopskiej poezji 135.

N., ziemia i piekło (podziemia) to miejsca zamieszkiwane odpowiednio: przez Boga, aniołów i świętych, – ludzi – grzeszników, istoty demoniczne i diabły ŁSE 1984/148, trzy poziomy świat. N. i piekło to podstawowe elementy *tamtego świata* ŁSE 1984/141, *zaświatów*: N., czyściec, piekło są postrzegane jako miejsca, w które udaje się dusza po śmierci *powsz.*

N., piekło, czyściec i raj – razem tworzą ludowe „zaświaty”. Tam w pieśni żartobliwej kawalerskiej wysyła się odpowiednio: panny, babki, wdowy i mężatki 65A. Podobny motyw znany w folklorze dziecięcym, w rymowance z użyciem papierowej, czteroczęściowej zabawki – „*Piekło – niebo – czyściec – raj, swoją duszę tutaj daj*” Red. Przemyśl 1956. Do N. droga prowadzi przez czyściec 107.

↔ N. stoi w opozycji z ziemią na zasadzie daleki : bliski 10d, 27, wysoki : niski 23a, c, e; niekiedy ziemię zastępuje w tym przeciwstawieniu *popiół* 10c, *bartóg* 23e, co wprowadza dodatkowy kontrast majestatu i nędzy.

N. i ziemia kontrastują też na zasadzie dusza : ciało 46, wieczność : doczesność 47, radość : cierpienie 47. Różnica kierunku *do nieba* : *do ziemi* jest znacząca przy układaniu ciała zmarłego w trumnie 70. Fraz. *coś podobne jak niebo do ziemi* ‘niepodobne do siebie’, *niebo a ziemia* ‘jedno zupełnie inne od drugiego i znacznie lepsze’. N. i ziemia są przeciwstawiane sobie także na zasadzie boski : ludzki (mieszkanie Boga wobec mieszkania ludzi); zamiast ziemi pojawia się też *chleb* 10.

N. i świat na zasadzie wieczność : doczesność – fraz. *Świata zażyć, potem w niebie być*. NKPP użyć 10.

N. i morze przeciwstawiane jako miejsca wysokie : głębokie K 8 Krak 103.

N. i piekło są kontrastowane na zasadzie przeciwieństwa dobra : zła *powsz.*, np. 101, 127, 133b, ŁSE 1984/148, nagrody : kary 6Ae, 7, 11, 33, 62A, 86A, B, 88, 89, 90B, 95, 107, 113B, 134, nadto: Pig Wyb 32, Stef WarmPś 2/86; we fraz. *od piekła oderwał się, do nieba nie dostał się*. NKPP piekło 13; położenia wysoko : nisko 100, TN Zaleś 1991, drogi trudnej : wygodnej 127; mieszkania dobrych duchów : siedliska duchów złych 101; N. i piekło (czasem także czyściec) są częste w rymowankach dziecięcych K 9 Poz 256, 257, 258, Wisła 1891/562, K 42 Maz 609, MAAE 1908/151, 337, K 5 Krak 319, 320.

N. i czyściec – szczęście : cierpienie 35c.

N. i więzienie – wolność : niewola 35c.

△ (a) Jest wysoko: fraz. *wysoki do nieba, a głupi jak trzeba; aż do samego nieba* ‘wysoko’ K 40 MazP 462, Kot Las 78. N. funkcjonuje w *zaświatach* 45, ale zawsze w górze: fraz. *ku niebu* ‘do góry’; fraz. *wynosić kogo pod niebiosą* ‘wysoko oceniać, chwalić’ NKPP niebo 60. Jest oddalone od ziemi daleko: fraz. *jak niebo od ziemi* ‘daleko’.

(b) Na N. są *światła niebieskie* *powsz.*: →słońce, →księżyc (zwany w formułach powitalnych *niebieskim dziedzicem*), →gwiazdy (które są *ozdobami nieba* K 39 Pom 113, K 11 Poz 91, K 7 Krak 31); →chmury. W pieśniach *pod niebem / pod niebiosą / do nieba*

latają ptaki, zwłaszcza skowronki K 23 Kal 192, TN Wyrki 1978, Lom Śląsk 386, Chod Śp 197, Rog Śląsk 223, K 5 Krak 241; w rymowankach dziecięcych – biedronka: *Biedroneczko* (na Śląsku niekiedy też: *słoneczko*), *leć do nieba / do Pana Jezusa* (po słonko, pogodę, deszcz) K 42 Maz 349, Sim Wierz 235, podob. ZWAK 1884/293.

(c) Fraz. *między ziemią a niebem* 'w miejscu nieokreślonym'; w złożeniu: *A bodaj cię choroby świątały [= rzucały] od ziemi do nieba!* K 9 Poz 50.

○ Cechy: *wysokie* 1, 4, 23a, 41a; fraz. *wysokiego nieba nie dostać, twardej ziemi nie przebić* NKPP *niebo* 47; *niebo wysokie* ZWAK 1886/270 *pieśń*; fraz. *skakać pod niebiosy* 'wysoko' LL 1959/3-4/78; *górne* 23e, *okrągłe* 119, 122, *okrągłutkie, bez żadnego kanta* TN Nasutów 1978, *okrąg nieba* K 10 Poz 226; *szeroke* 2; *jasne* 24e; Wedle przekazów wierzeniowych jest tak jasne, że wzrok oślepia Wisła 1900/465, podob. LL 1960/4-5/57; strojne: *Wiecorem niebo najstrojniejse, wtedy są na niebie ołtarze, a rano to słońce jesce śpi, to ołtarzów ni ma* PSL 1963/2/100; *błękitne* 58, *błękit* Pig Wyb 98, *namiot nieba błękitny* Szcz Ant 629, *niebieskie błękity* Pig Wyb 97, *błękit niebios* K 7 Krak 58; *modre* (*oczy modre jak niebo*) Sim Gad 182, *Pieś Śl* 1/486; *sine* Szcz Ant 631; *pogodne* 106 lub *zabandziurzone* 'zachmurzone' K 17 Lub 210; *gołe* tylko we fraz. *pod gołym niebem* 'nie pod dachem' powsz.; *szczere* *Pieś Śl* 2/347, Nitsch Tek 41 Cieszyńskie, we fraz. *Ja bym mógł na to pod szczerym niebem przysięgać*. NKPP *przysięgać* 1; *piękne* 24c, *śliczne* K 17 Lub 4, TN Stara Wieś 1978, Lom Śląsk 382; *boże* Pig Wyb 156.

● Budowa i wygląd. Wyróżniane bywają dwa N.: poza widzialnym niebem, znajduje się inne, *światliste* Mosz Kul 2/17. W wierszach współczesnych poetów chłopskich owo pierwsze N. to *podniebie* Szcz Ant słownik lub *przedniebie*. W żartobliwym wierszu z Radomskiego: *Całe niebo tańcowało, przedniebie mu przygrywało. Tańcowali Boski z Boską; i Syn Boski z Matką Boską. I wnuczęta sami boscy, klucznik Piotr i Paweł boscy. W kuchni boska Magda, o co prosić, tak da.* K 20 Rad 246.

Niebo *światliste* jest przedstawiane jako budowla (pałac, wiejski dom) i ogród.

Sklepienie niebieskie. N. to *kopuła* 120, 139, 144, *parasol* nad ziemią 120; *namiot nieba* 143; stąd fraz. *dziura w niebie* i żart. *przyśpiewka nie podskakuj, bo wybijesz w niebie dziurę* 73; przez dziury w N. widać światło, są to gwiazdy 121B, u poety chłopskiego – N. *podziurawione gwiazdami* 141; (i odwrotnie – w N. nie ma dziur, co oddają przysł. *Na święty Jury, jak będą w niebie dziury*. ZWAK 1878/176; *Nie robi się przez to dziura w niebie* (o czymś, co uznaje się za wypadek mało znaczący) Wisła 1896/354.

Wg przekazów wierzeniowych N. to *kula*, która *kręci/obraca się* 119, *wisi w powietrzu* 119. N. *stoi/opiera się* na słupie/osi/gwoździu, który jest tam, gdzie Gwiazda Północna 121A; sporad. też – na słońcu 121A. N. ma siedem pięter, Bóg mieszka najwyżej 124; najwyższe *niebo empirejskie* jest gwiazdziste 124, niżej kryształowe sklepienia po których poruszają się słońce i księżyc 124, najniżej obłoki 123, 124. W bajce bohater zostaje *zachwycony do trzeciego nieba* Kap Baj 124. Ziemia jest *schodami do nieba* 129.

Pałac niebieski (*niebieski dwór* K 23 Kal 238) – wedle najbogatszego przekazu krakowskiego 132 – stoi na najwyższym piętrze N., zbudowany z drogich kamieni, tam na tronie zasiada Bóg Ojciec 124, 132, K 8 Krak 100; (por. fraz. *niebieski tron* MAAE 1908/113), z nim Matka Boska 132b, u stóp – święci 125b, chóry anielskie 124. W N. jest

pełno okien na cały świat 132b. N. ma bramę/wrota/drzwi: *brama* 109, 125a, 130, *brama złocista* 126, *brama niebios/niebieska* 21c, 110a, *brama rajska* 109, fraz. *wrota niebieskie* (= wrota do nieba) Święt Nadr 321, Stef Pieś 1/202, Kot Zn 126–127; *rajskie wrota* 33b, 86Ac, 91a; *drzwi* 116, 117, K 7 Krak 15, *dzwierze* 109A, B; *dywany* 126; *progi nieba* K 7 Krak 11, *niebios* Fig Wyb 12. Bramą kamienną wchodzi do raju dusze z czyścica 132b.

Klucznik niebieski 96A: Bramy N. strzeże Archaniół Gabryel ze złotym mieczem 126 lub św. Piotr – *Pieterpaweł* 80b, *Paweł Pieter*, który ma (złote) klucze 125, K 14 Poz 289 i *wpuszcza* do N. dusze 80, 111, lub nie 96, 111; w anegdocie – przyjmuje wędrującego chłopca 94Aa, 109, 110, 116, 117, *otwiera niebo* 92b, *otwiera bramę* 125, zamyka N. po burzy Wisła 1900/466.

Zbawiony jest w N. sadzany *na tronie, na Abrahamowym łonie* 86B.

W bajkach N. przedstawiane jak chłopskie gospodarstwo, gdzie młóci się zboże, przędzie len 94: Bóg jeździ wozem ZWAK 1878/125, święci lub aniołowie grają w niebie w kręgle NKPP *święty* 27, Kul Wiel 3/521, strzelają do siebie 131; św. Piotr bawi się kulami Kul Wiel 3/521; Pan Bóg toczy beczki po N. Wisła 1895/506 i dlatego powstaje grzmot; śnieg pada, bo aniołowie łopatomi odgarniają w N. drogi ze śniegu K 34 Chel 256 lub święci/planetnicy zmiatają niebo zrzucając śnieg na ziemię ZWAK 1878/125, Baz Tatr 85.

N. bywa postrzegane jako rajski ogród 133, *ogród spokoju i zorzy* 92b, *niebieskie ogrody* 87, *niebiański ogrojec*, gdzie rosną drzewa 133, są pachnące sady 133b, *owoce* 126, *kwiaty* 45c, 47c, 126, 134, *lilie* K 22 Łęcz 171, *wonne ziola* 133a.

N. pośrednio jest kojarzone z morzem: *chmura płynie po niebie* Kam Pom 125; *Płnie pło niebje szibkosc'o strzali* Kam Pom 125.

Światło niebieskie. N. jest pełne światła, *jasności* 126; fraz. *niebieskie światłości* K 44 Gór 184. Kiedy się błyska, N. otwiera się i widać światło niebieskie 128, gdy otwarte jest okno lub brama w pałacu niebieskim K 8 Krak 126. Jasność przechodząca z nieba przez furtę niebieską pada na słońce, księżyc i gwiazdy K 7 Krak 28, 29, 31, gdy furta do nieba jest zamknięta, księżyc nie świeci (→*puste dni*) K 7 Krak 30; otwarte N. jest jasne 128C, →*zorza*.

Raj (niekiedy utożsamiany z N.) jest częściej przedstawiany jako ta część N., gdzie trafiają zbawieni 132b, c; *raj niebieski* Święt Nadr 258, *niebieski raj* Her Kal 2/174; *raj nieba* Kur Opol 102. *Ogród rajska* rozciąga się obok pałacu niebieskiego, aby anieli, którym ciasno w pałacu niebieskim, mogli „mieć dla siebie przyjemną wycieczkę” K 7 Krak 4.

Atmosfera nieba. W N. panuje radość i *wesele* 22AB, 31, 51, 71b, 82, Her Kal 2/180, ZWAK 1880/103, NKPP *wesoly* 1, K 20 Rad 102; *niebieskie radości* K 8 Krak 100, Her Kal 2/173; *niebieska radość* Nyr Kar 120, 311; fraz. (*czuć się*) *jak w niebie* 'dobrze, szczęśliwie, radośnie' 53; *Wesoły, jak gdyby królestwa niebieskiego dostąpił* NKPP *wesoly* 10; *szczęście* K 7 Krak 22; *miłość (serca niebieską przejęte miłością)* K 48 Ta-Rz 211, *śpiew* 46b, 52b, 77B, K 3 Kuj 177, K 7 Krak 22, K 6 Krak 241; *muzyka* 45f, 71b, 133b, K 7 Krak 22, K 8 Krak 100; *taniec* 71b, Cisz Krak 162; *rajska zaba wa* K 8 Krak 101; w pieśniach kościelnych: *niebieska słodkość* K 28 Maz 91, K 46 Ka-S 340; *słodycze* K 6 Krak 423; *wiosna* 45c; *rozkosz*

K 26 Maz 341; *rozkosze niebieskie* K 24 Maz 97; *chwała* 47a; *niebieska chwała* K 15 Poz 44, Święt Nadr 95; *wieczna chwała* K 24 Maz 107; *niebieskie tryumfy* K 26 Maz 343, K 43 Śl 64.

N. jest pełne *skarbów niebieskich* K 26 Maz 339; *drogich pereł i kamieni* K 27 Maz 283; także *niebieskich migdałów* NKPP migdal.

W N. jest *ciepło*: fraz. *ciepło jak w niebie* powsz. i *porządek* – fraz. *porządek jak w niebie*.

● Niebiescy mieszkańcy, *niebianie* K 43 Śl 63 to: Bóg (Jezus, Trójca św.), Matka Boska, aniołowie, święci, także ludzie zbawieni: sierota, matka, trafiają tu żołnierze. Np. w formule oczywistości *Jak Bóg na niebie* i wyrażeniach: *Bóg z (wysokiego) nieba*, *Pan Bóg z nieba wysokości* Bart Lub 60, 61, (*Pan*) *Bóg z nieba*, (*Pan*) *Bóg w niebie*.

Opisowe nazwy Boga eksponują związek z N.: *Ojciec niebieski*, *Król niebieski*; podh. *gazda nieba* Pach Mow 15, 12; *niebieski dziedzic* (o Panu Jezusie) K 22 Łęcz 171, K 46 Ka-S 342, K 24 Maz 94, TN Kraśnik 1979, Rog Śląsk 217; *król nieba* Nyr Kar 347; *król z nieba* K 24 Maz 101; *niebieski pan* K 24 Maz 189, K 18 Kiel 53, Bart Lub 322, TN Góra Pulawska 1979; *Pan nieba* TN Nasutów 1979, TN Ulów 1979, TN Róża 1979, Bart Lub 149; *Pan z nieba* K 9 Poz 120, K 24 Maz 107, TN Łuszczacz 1979, TN Nasutów 1979, Bart Lub 158, Kot Rzesz 302, 372, K 49 Sa-Kr 164, 168, K 50 Sa-Kr 95, K 44 Gór 67; *pan niebiosów* K 20 Rad 76; *Pan Bóg, co panuje w niebie* Lom Śląsk 389; *Bóg z nieba* K 20 Rad 77; *Stwórca nieba (i ziemi)* Wisła 1895/201, K 22 Łęcz 26, K 19 Kiel 115; *ojciec na niebiosach* K 23 Kal 229; *ojciec z nieba* K 44 Gór 345, K 6 Krak 239, Kot Zn 467. W kołędach Jezus to: *niebieskie dzieciątko* TN Nasutów 1979, K 35 Przem 17, K 49 Sa-Kr 125; *niebieskie pachole* K 28 Maz 74, Bart Lub 147; *niebieskie pacholątko* K 23 Kal 55, K 35 Prz 22; *niebieskie ptaszko* K 24 Maz 98-99, *niebieski poseł* Bart Lub 182; *perta z nieba* K 24 Maz 100, K 3 Kuj 210, K 48 Ta-Rz 65.

W pieśniach miłosnych chłopak odjeżdżający na wojnę zostawia dziewczynę *temu*, *co jest w/na niebie* Pieś Śl 2/29, 30, podob. Pieś Śl 1/300, 315, Stoin Żyw 78, *Bogu, wysoko na niebie* K 2 San 157, *temu, co świeci na niebie* K 12 Poz 259.

Święta Trójca K 26 Maz 56.

Maryja, która w pieśniach religijnych bywa nazywana: *niebieska pani* K 8 Krak 128; *pani dworu niebieskiego* Nyr Kar 59; *Królowa nieba* TN Kraśnik Fabryczny 1982; *Matka z wysokiego nieba* Krzyż Kuj 1/88; *Matka Boska z nieba* Nyr Kar 150; *pani nieba (i ziemi)* TN Kraśnik Fabryczny 1982, TN Wólka Kątna 1980, *niebieska królowa (królowa niebieska)*, *niebios królowa*, *księżniczka niebieska*; *królowa władająca niebem* K 23 Kal 240; *niebieska lilija*, *niebieska kotwica* K 23 Kal 244; *pani w niebie* K 17 Lub 13.

Aniołowie – 31; fraz. *anioł(owie) z nieba (wysokiego)* Stef WarmP6 2/90, K 34 Chel 44-45, K 7 Krak 15; *Archanioł Gabryjel* 45a.

Święci – 30, 71, 73, 74, z imienia wymienia się m.in. takich świętych jak: św. Dorota 86A, św. Piotr 75, 80, Łazarz 86B, św. Michał 71b, 101, Stanisław 81, 82; św. Antoni, *obywatel niebieski* Etnl 1989 Bilg 146, K 30 Pok 276; św. Mikołaj, który przychodzi z nieba po drabinie K 5 Krak 313; św. Eliaz Pel Dem 60.

Apostołowie Wisła 1891/866; *niebiescy duchowie* K 24 Maz 101; *niebiescy posłowie* Nyr Kar 119.

Szczególne miejsce w N. ma sierota 62 – i jej rodzice 40, zmarła matka pani młodej 63; wg pieśni żołnierskich w N. mieszka Kościuszek Świr Pieś 151. W opowiadaniu nieprawdopodobnym – w N. ojciec dziedzica pasie świnie Cisz Krak 246; w przyspiewkach

zartobliwych – w N. znalazł się chłopak, który jednak woli wrócić do dziewczyny Płat Krak 631.

W N. u Pana Jezusa i Matki Boskiej bywał *korowaj* 44.

Z N. (*podniebiem*) jako miejscem przebywania kojarzone są p t a k i: fraz. *niebieskie ptaki* NKPP ptak 37; *skowronek* NKPP bujać 2; *rajski kogut* 103; sporad. też *o w c e* 45c.

● Niebo celem dążeń człowieka i nagrodą. *Niebem płaci/nagradza* Bóg za dobre, piekłem za złe 7, 48b. We fraz. *niech mu Bóg da niebo* 'zbawi go' K 50 Sa-Kr 319, NKPP Bóg 378, podob. *Wisła* 1901/207, K 48 Ta-Rz 42, Her Kal 2/155; *Bóg zapłaci* (i *zbogaci*) *niebem* K 20 Rad 86, 87, 88; *wyjednać niebo* MAAE 1897/163; fraz. *chcieć przychylić komu nieba* 'dobrze komu życzyć', w wersji zartobliwej: *Nieba bym przychylił, ale pieniędzy nie pożyczę ci*. Wit Baj 306.

W powinszowaniach noworocznych (rzadziej przemowach weselnych) życzy się ludziom *nieba po śmierci* 30a, żeby ich *dusza do nieba się dostała* MAAE 1908/117; *korony w niebie* 30b, K 10 Poz 323; w pieśniach pogrzebowych – *niebieskiej korony* TN Rachanie 1978, *odpoczywania w niebie*; w przyśpiewkach *niebo* obiecuje się *muzyce* za dobre granie 64A, B, a *piekło* – za złe 64C. We fraz. *królować w niebie* 'uzyskać zbawienie' K 1 Piel 135, K 22 Łęcz 323, K 12 Poz 311, K 6 Krak 234, K 50 Sa-Kr 341-342, Nyr Kar 85, 86, Bart Lub 166, Kot Las 140; podob. *dostać się do nieba* Stef WarmP6 3/118, LSE 1963/5/185, Kur Opol 116, *po śmierci być w niebie* Bart Lub 67, 69, 73, Kot Rzesz 490.

Wedle przysłów ten *dostanie się do nieba / pójdzie do nieba / będzie do nieba wzięty / skarbi sobie niebo / gotuje sobie niebo / dostanie N. w nagrodę / ...*, kto: *cierpi, żyje cnotliwie, daje ubogiemu jałmużnę, dochowuje starego, opiekuje się sierotami, ginie na wojnie* 6Aa-i, zmówi modlitwę Kot Zn 78, 79, 128, 484, 485, żart. także: *pije, tańczy, na muzyczny daje* 6Ah; żart. przysł. *Łysy do nieba, cielę do obory* 6Aj; *Lezie jak Żyd do nieba*. *Wisła* 1900/193; war.: *Napira się, jak ...* *Wisła* 1901/360.

Nie puszczą do nieba – smutnego 6Cc; *Nie każdy w niebie, kto w Piśmie grzebie* NKPP pismo 4, raczej nawet *Kto się zna na piśmie, najprzód się do piekła wciśnie* NKPP pismo 3; duszy do raju *grzechy nie puszczają* 9, *Droga do nieba trawo nie zarośnie, tyło jo ludzie grzychami zawalo* *Wisła* 1901/210, *I za złe myśle nie pusco do nieba* *Wisła* 1901/360; wg pieśni duszę zmarłego *biorą/prowadzą/niosą* do N. aniołowie 16c, d, 85, 86, 88b lub *idzie ona sama* 78, przy biciu dzwonów 16, 78, graniu organów 16c, blasku świec 78. *Dusza puka/kotace do nieba* 33b; partyzantowi otwiera N. sam św. Piotr 92b; sierocie *niebo otwiera się* samo 61, sierotę (z ciałem i duszą) *biorą do nieba* aniołowie (czarty – macochę do piekła) 62A, 89. W przyśpiewkach kawalerskich do N. wysyła się panny (babki, wdowy i mężatki odpowiednio do: piekła, czyścica, raju; sporad. też do N. – mężatki i wdowy, nigdy – babki) 65; *pójdą do nieba* chłopcy, którzy kochają dziewczyny 68, ale nie *pijacy* i *ułani*, bo w N. nie ma wódki 69. Wg przyśpiewek biesiadnych na pogrzebie pije się, by pomóc duszy znaleźć się *w niebie* 67.

Do nieba pomaga duszom dostać się Chrystus przez swoją mękę i zmartwychwstanie LL 1964/4-6/136 oraz *Matka Boska* 17, 35, 86C, Nyr Kar 58, K 23 Kal 234, TN Wola Chomejowa 1988, K 19 Kiel 136, K 43 Śl 61, która jest *kluczem do nieba* 35c; *Pan Bóg czasem zabiera kogoś żywcem do nieba* K 46 Ka-S 493.

Chłopiec woli dziewczynę niż N. 51, 53, 72.

Do N. dostają się dusze pokutujące oczyszczone przez ogień K 51 Sa-Kr 38 lub

→piorun K 19 Kiel 198, Wisła 1894/147 Lubelskie, dusze katolików K 39 Poz 525, żołnierzy zabitych na wojnie Ad Zam 32; *wybielane* i *wybawione z piekła* Wisła 1895/322. Dusze dzieci zmarłych bez chrztu, dostają się do N. dopiero po siedmiu latach pokuty i ochrzczeniu K 17 Lub 77 i nadaniu imienia K 42 Maz 393, K 34 Chel 155, Kon WiM 64. Dusze dzieci nie ochrzczonej za życia, a cisnące się do N., aniołowie odstraszały piorunami K 17 Lub 77.

W niebowstąpieniu i niebowzięciu są motywami pojawiającymi się powszechnie w tekstach o charakterze religijnym: do N. *wstępuje* Jezus po męce 19A, *w niebo / do nieba wzięta / wprowadzana (przez aniołów)* jest Maryja, np. 19B, K 28 Maz 99; wtórnice: cnotliwa Krakowianka 93.

● Droga do nieba jest *stroma i ciemista* 127. Jest to *mała ścieżka* 91b, *dróżecka* 91a, *gościniec nad morzami* K 7 Krak 39, *prosta dróżecka* K 2 San 134, *Pieś Śl 2/248*; w przeciwieństwie do wygodnej 91b, *gładkiej i aksamitem wymoszczonej* 127 drogi do piekła. We fraz. *ciasna furtka do nieba* NKPP niebo 6. *Tor prosty* do N. wskazuje Matka Boska K 22 Łęcz 173, K 26 Maz 340.

Wedle wierzeń do N. wiedzie →Droga Mleczna, →tęcza.

Dusze *do nieba idą* powsz. rzadziej *ulatują* 45d, w postaci gołębi 118; ludzie *jeżdżą do nieba śmiertelną drogą* przysł. 6A1; dusza rozłączona z ciałem idzie do N. przez *zieloną łąckę* 34. Zmarłemu należy włożyć świecę w rękę Wisła 1901/332, otworzyć drzwi, okna, a w kurnych chatach dziurę w suficie Wisła 1899/405, aby dusza mogła znaleźć drogę do N. lub *miała drogę wolną*.

W baśni wielkopolskiej – bohater idzie do N. przez ogromny bór na krańcu świata 130; *na niebieski scyt prowadzi skalista perć* 45b.

Mostem do nieba jest: jałmużna 6Aa: w przysł. *Kto biednemu daje skoro, da mu niebo w dziesięcioro*. NKPP biedny 23, *wia ra* Nyr Kar 314, *kościół*: *Przez karczmę wchodzi się do szpitala, przez kościół do nieba*. LL 1959/5–6/93; *modlitwa* – fraz. *modlitwa mostem do nieba* NKPP modlitwa 4; *Klenczyncy bliży do nieba* NKPP *klęczeń* 1; *dobre uczynki* K 19 Kiel 139 – *Chto żyje jak trzeba, to trafi do nieba*. Wisła 1901/371, *Kto bliźniego uciska, drzwi do nieba sobie zaciska*. NKPP bliźni 4.

Do N. zabiera ludzi anioł 99a, śmierć 99b, św. Andrzej 99c. Aniołowie prowadzą duszę zmarłego do nieba *drogą ku kierchowie* = cmentarzowi 49. Św. Barbara wskazuje *ścieżkę do nieba*, jest *furtką do nieba* Kot Zn 437, TN Łubcze 1978. Matka Boska prowadzi do N. św. Jacka K 5 Krak 14, wędrowca Krz PBL nr 470, w pieśni – *Maryja z nieba do was zstąpiła, by grzesznym niebo tam otworzyła* TN Krasnobród 1978.

W żart. przysławce: wysoka dziewczyna – *do nieba drabina* 66.

W anegdocie matka św. Piotra chce wydostać się z piekła do N. po nitce 113B; dusza z czyścica idzie do N. przez *duże złote drzwi* 107, a wg przekazu krakowskiego – bramą kamienną przez most 132c.

W legendzie chełmskiej stanowiącej echo biblijnego przekazu o wieży Babel Rodz. 11, 1–9 Salomon buduje *wysoki horab*, by dostać się do N. 100.

W bajkach częsty motyw dostania się do N. po drabinie 94B, K 5 Krak 313, por. fraz. *Wysoka drabka do nieba*. Wisła 1901/210; *Mo o jedyn sztebel bliży do nieba*. NKPP *szczebel* 1, podob. 128D, po lodydze rośliny, która wyrasta z ziarnka: bobu, grochu, konopi, *krupy*, owsa, jęczmienia 94A, C; w anegdocie dewotka chce być żywcem wzięta do N. wozem albo koszem 113A.

W pieśni zalotnej kawaler chce dostać się do nieba za dziewczyną po *jedwabnym sznurze* K 21 Rad 28, war.: K 46 Ka-S 81, ZWAK 1880/104.

Droga do N. z piekła wiedzie po kładce ognistej 95b.

● Droga z nieba. Zmarła matka chce *spuścić się* z nieba *drobnym deszczem / promykiem światła* na wesele córki 63. Chłopiec *skacze* z N. do dziewczyny 72. W anegdocie – chłop twierdzi, że zszedł z N. po powrósle ukreconym z plew 94Ac, C.

Wedle wierzeń krakowskich Najświętsza Panienka zstępuje z nieba gościńcem przez raj idąc w każdą sobotę i środę do czyścica K 7 Krak 23, a bracia i siostry słońca idą do niego po wąskim moście K 7 Krak 28. W Chełmskiem twierdzi się, że aniołowie zstępują z nieba do wody po →tęczy.

■ Zachowania.

(a) Ruch. N. *kręci się* 119, 123, *obraca się* 119, Kal Lim 26, *obraca się na sierdzeniu 'gwoździu'* Mosz Kul 2/18 (→Gwiazda Północna); *chodzi koło ziemi* 123, *przewraca się do do dołu*, gdy jest noc Wisła 1903/96.

(b) *Przeczyszcza się*, a na N. widoczna jest jasność Wisła 1901/486. N. rozjaśnia się K 51 Sa-Kr 51; *goreje*; *ciemnieje* przed burzą K 51 Sa-Kr 52.

(c) *Chmurzy się* (= znak gniewu Boga) 105; *batwani się* 'obłoki zbijają się w chmury' K 17 Lub 209.

(d) *Otwiera się*. *Pęknięte niebo* – Droga Mleczna 137; N. *otwiera się*, gdy się błyska 128, ZWAK 1887/4, ZWAK 1878/125, przed pobożną panną K 49 Sa-Kr 158.

N. otwiera się w dni świąteczne i pogodne noce 128B, sprawiedliwy może wtedy zobaczyć w N. Boga 128B lub przyjście Michała Archaniola PSL 1968/1/45. N. o północy otwiera się i *pieje rajski kogut* 103.

□ (a) N. pomaga (daje, błogosławi) ludziom: *zsyła łaski/pomoc* 39, 79, *łaska nieba* K 46 Ka-S 500, *łaska niebios* K 24 Maz 92, Wisła 1887/288; *pomoc z nieba* Kur Opol 172; *Kto pracuje, tyn w potrzebie zawsze znajdzie pomoc w niebie*. NKPP *pracować* 22; *Łaskawe nieba pracującym dają chleba*. NKPP *pracować* 26; *błogosławieństwo z nieba* Kur Opol 132; *błogosławieństwo niebios* K 14 Poz 137, Kal Lim 19; *opieka niebios/niebieska* K 14 Poz 151, Lom Pieś 436; *dary niebieskie* K 16 Lub 123; daje szczęście gospodarzom Wisła 1899/313, *sprzyja komuś* Świr-Pieś 113; wysłuchuje prośb Sim Śl Opol 28; *lituje się* nad niedolą narodu i oswobadza go od głodu K 46 Ka-S 499; czyni żonę dozorczy sułtańskiego ogrodu nieplodną Kap Baj 236.

Jako znak łaski i opieki Boga z N. zsyłane są: *rosa niebieska* Pig Wyb 75; Kot Zn 76, *rosa z nieba* K 9 Poz 274, LL 1959/3-4/78, która wedle przysłowia jest przez słońce schowana w N. (→rosa) LL 1957/3/37; *manna z nieba* K 7 Krak 15 (ale także: *Manna nikomu z nieba nie spada*. NKPP *manna* 4); *promień słońca* K 11 Poz 90; *chleb z nieba* K 11 Poz 99, K 49 Sa-Kr 109, K 8 Krak 169 (ale też: *Kawałek chleba nie spadnie z nieba, pracować trzeba*. Wit Baj 299); *dukat, co z nieba upad* K 23 Kal 173; *szczęście* – w pieśniach pasterskich i rolniczych jako *zyczenie dla gospodarza*: *Niechaj z nieba samo szczęście Na niego leci* Rog Śląsk 48. *Chleb z nieba spuszcza sierocie* Matka Boska / Pan Jezus 62c.

N. wspiera *zakochanych*, sankcjonuje miłość chłopca i dziewczyny: wg pieśni miłosnej *w niebie wyrok/dekret zapisany*, kto komu przeznaczony 50; N. *przeznacza* dziewczynę chłopcu 55; dlatego *młodzi spoglądają na/w niebo* w chwilach miło-

snej rozterki 59. N. jest świadkiem miłości 54; *pozwała* chłopakowi kochać dziewczynę K 6 Krak 433 N. przykrywa się obłokami, gdy młoda – łzami 43; byłoby *smutne*, gdyby młodzi *pogardzili sobą* 38; N. *chmurzy/mroczy się*, gdy dziewczyna zdradza chłopca 56; N. *spadłoby*, gdyby chłopiec opuścił dziewczynę 57. W przekleństwie: *Bodaj ciebie niebo ciemnością przykryło* K 42 Maz 225. Chłopiec ma *tyłe miłości, ile jest promieni na błękitnym niebie* 58.

(b) N. nagradza: *ubogaca swą koroną w niebie* K 20 Rad 87; *placi* tym, którzy nawiedzają obraz Najświętszej Panny w Częstochowie K 22 Łęcz 169; fraz. *zapłata z nieba* K 26 Maz 61, MAAE 1908/119, Bart Lub 157, K 49 Sa-Kr 167, K 50 Sa-Kr 378, Lom Śląsk 144;

(c) N. karze 79B: fraz. *Boża kara z nieba* Nyr Kar 346; *kara niebios* K 10 Poz 23, 369, K 14 Poz 156, K 24 Maz 302, K 20 Rad 291, LL 1960/1/35; *wyrok nieba* Nyr Kar 70; we fraz. *woła o pomstę do nieba (do Boga)* NKPP niebo 59; wymierza *sprawiedliwość*: fraz. *wołać o pomstę do nieba*; w przekleństwach: *Żeby cię piorun z wysokiego nieba na miejscu zabił!* Nyr Kar 168.

Narzędziami kary, którą Bóg wymierza z N., są: piorun/grom (fraz. *piorun z jasnego nieba*) 106, Pig Wyb 174, K 20 Rad 270, K 7 Krak 243, Wisła 1897/439, LL 1962/4-6/78; *strzała z nieba* Pieś Śl 1/452-453, LL 1958/2-3/68; *ogień z nieba* K 7 Krak 11, 228, Wisła 1895/482 pow. żniński; *grady i pioruny* K 6 Krak 147; *deszcz kamienny* (na Turków) Świr Pieś 134, LL 1962/4-6/94, Krzyż Kuj 1/188, TN Bochońnica 1988, TN Rachanie 1978, Kot Zn 447, Stoin Żyw 16; *kamienie* 8B, 15, Wisła 1891/627, Kot Podg 86 →kamień. W dniu końca świata z N. *padać będą: deszcz ognisty/krwawy i pioruny* 84 lub *grad kamienny i ogień* Czap Mat 122.

♥ N. gniewa się zsyłając burzę, deszcz, grad. Aby je ubłagać, w czasie gwałtownej burzy wyrzucano w pole łopaty i miotły K 48 Ta-Rz 281. Podobnie w celu odpędzenia chmur deszczowych i gradowych, należało wystawić przed dom łopaty od chleba, a siekiery skierować ostrzem w niebo Peł Dem 58. Podczas burzy na morzu, gdy rybacy włoczy wzywają pomocy św. Barbary, rybak który jest synem pierworodnym, powinien spuścić spodnie i wypiąć tyłek ku niebu Lud 1954/661.

N. *placze, lituje się nad nami* 83; *placze deszczem* 140; *ziemia pije tży nieba* 136.

N. uczestniczy w chwale Boga: N. *drży* 15; N. *goreje/jasnieje/otwiera się*, gdy rodzi się Jezus 24; *weseli się* K 33 Chel 155; N. *placze, gdy Pan Jezus umiera* 32; *niebiosia się otwierają, by przyjąć umęczonego Jezusa* 18, *krw Jezusa* 29, *dusze zbawionych* 16; *całe niebo śpiewa / oddaje pokłon Bogu* 77B, *służy Maryi* 77A; N. nie chce przyjąć grzesznych dusz, bo słucha zakazu Boga 90A.

Jest *gł u c h e* na czyjeś prośby K 8 Krak 91. N. wyznacza kres życia ludzkiego: *dokąd ci życia nieba pozwolą* Kap Baj 228.

Fraz. *wola nieba* K 5 Krak 83, Bart Lub 365 oraz formuły z pieśni żołnierskich: *I chciwały niebiosia, by krew nam na wrzosach Ścielita kobierzec wolności* Świr Pieś 335, podob. Świr Pieś 333.

◇ N. odbiorcą i adresatem aktów człowieka. N. – utożsamiane z Bogiem – jest odbiorcą aktów modlitewnych i błagalnych. Znajduje to wyraz w licznych fraz.: *do nieba wznosić błaganie* K 43 Śl 62-63; *wznosić modły do nieba* Nyr Kar 315, Folk Łódz 213; młoda przy oczepinach ma *spojrzeć do nieba*, żeby jej dzieciom Bóg dał chleba 42; *wznosić oczy ku niebu / do nieba 'modlić się'* Her Kal 170, Kul Wiel 3/151,

K 42 Maz 232, K 40 MazP 572, K 23 Kal 218, LL 1964/1–2/95, Kur Opol 160, K 57 RuśC 605, 1268; *spojrzeć ku niebu* Pieś Śl 1/530, Rog Śląsk 61; *w niebo wzbijać spojrzenie* TN Kol. Gałęzów 1979, *wznosić ręce ku niebu* K 23 Kal 232, K 46 Ka-S 498, K 8 Krak 57, Nyr Kar 318, Świr Pieś 105, 109, 110; *złożyć ręce do nieba* K 26 Maz 286; *wzdychać ku niebu* Nyr Kar 130, K 23 Kal 217; *wzywać niebo i ziemię na świadectwo* Kap Baj 182; *wołać o pomstę do nieba* Kul Wiel 3/520; *dziękować niebu za opiekę* K 14 Poz 208. Fraz. *głosy (idą, biją) pod niebiosy, wykrzykiwać / wyspiewywać pod niebiosy 'głośno'*.

✕ Co i kto pochodzi z nieba. Szczególnym atrybutem N. jest złoto. Z N. spadają złote narzędzia 98, złote siodło 108; *złote jabłka* NKPP spać 14, *orzechy złoczone* K 5 Krak 313, *złota korona* Wisła 1887/310.

Z N. przybywa/zstępuje/schodzi Mesjasz / Jezus 23; *bije jasność z nieba*, gdy się rodzi Jezus 24h, *głos / wesola nowina z nieba* o narodzeniu Jezusa 22B; w pieśni żałobnej Pan Jezus zsyła *dwóch aniołów z nieba* na pomoc duszy 49b; *z nieba Bóg/aniołowie / zmarła matka błogosławią* ślub sieroty 40; Maryja opiekuje się ludźmi 79A; opiekę nad ludźmi sprawują święci 81.

W anegdocie – rzekome *pisma z nieba* pisane czerwonym atramentem przez oszusta 115b; *listy z nieba*, które Pan Bóg *złotymi literami własną ręką spisał (wysłał)* K 40 MazP 14, Wisła 1889/558, Kot Zn 215, *karta z nieba* K 40 MazP 384. *Znaczkę z nieba* zostały przyniesione przez anioła św. Kundzie, która miała być przez swego męża zgładzona Hajd Nie 71. Ostrzeżenie w postaci *pisma z nieba* otrzymał także król Popiel Hajd Nie 43. Na *rozkaz/pisanie z nieba* czeka śpiące wojsko św. Jadwigi Hajd Nie 154, 277.

Z N. pochodzi również głos: we fraz. *głos z nieba* K 23 Kal 205, K 22 Łęcz 18, Kur Opol 61, 64, K 5 Krak 17, Krzyż PBL nr 933, który informuje np. w śnie o niezwykłym lekarstwie 102, o karze, która nastąpi za sto lat Wisła 1894/744. *Głos z nieba* nakazuje także wybranie pustelnika na papieża Wisła 1888/764, zaprzestania bitwy Wisła 1900/79, podob. Cisz Krak 15, 16, jest natchnieniem dla króla Sobieskiego Nyr Kar 62.

Dziewczynę, *choćby była z nieba, kochać/ruszać trzeba* 60.

♣ W przepowiedniach związanych z N. bierze się przede wszystkim pod uwagę fakt, czy jest ono jasne i czyste, czy też mgliste i pokryte chmurami. N. *czyste* zapowiada pogodę Etnl 1989 Bilg 116, ZWAK 1886/107, *mgliste* – nie pogodę Etnl 1989 Bilg 120. Gdy przed wschodem i po zachodzie słońca N. *czerwone*, na drugi dzień lub nawet tej samej nocy, *burze i wiatry nadzwyczajne*. ZWAK 1882/194, podob. Wisła 1889/502.

Szczególnie ważną jest przepowiednia na podstawie obserwacji N. w wigilię Bożego Narodzenia. Jeśli w wieczór wigilijny N. jest *jasne*, zapowiada to obfite zbiory w przyszłym roku: *Jak na niebie jasno, to w stodole ciasno*. Bart Lub 26. Jeśli N. jest *wygwieżdzone*, kury będą się dobrze nosły (→gwiazdy). N. *pochmurne* jest znakiem, że krowy będą dawały dużo mleka Bart Lub 26–27, *Wes Śląsk* 217, *będzie rok słotny* ZWAK 1879/19.

W podobny sposób N. jest obserwowane w inne dni roku. N. *jasne* 25.VII oznacza *tęgi mróz w grudniu* K 31 Pok 223, *pochmurne* w tym dniu – śnieżną zimę, pogodnie zaś jest znakiem, że w zimie śniegu nie będzie Wisła 1887/147; *pochmurne* w styczniu oznacza *słotną wiosnę* ZWAK 1882/185. *Pochmurne*, ale bez deszczu w dniu 29 września, jest przepowiednią *suchej wiosny* K 31 Pok 224. *Jasne* N. i pogoda w dniu 2 lutego to znak, że *zima długo jeszcze potrwa* K 31 Pok 221.

N. jasne 21 stycznia jest zapowiedzią nieurodzaju lnu, *pochmurne* – przeciwnie ZWAK 1882/269.

Gdy N. jest *czerwone* (zwłaszcza na wschodzie w Nowy Rok), będzie wojna Hajd Nie 258, *Wiała* 1900/464, ZWAK 1882/161. W dniu św. Sebastiana (20.I) *czerwone pożogi* na N. zapowiadają *śmiertelność i mór* ZWAK 1882/162; *Jeżeli dzień św. Sebastjana jest pogodny, to cały rok będzie zdrowy dla ludzi, jeżeli zaś niebo pochmurne, to będą ludzie chorować, a jeżeli deszcz, to będą wymierać* ZWAK 1886/89. Śmierć wśród ludzi oznacza również trumna widoczna na N. MAAE 1908/132. Z kolei, *jasny krzyż* na N. będzie znakiem końca świata K 7 Krak 27.

W Rzeszowskiem twierdzi się, że na N. można wszystko zobaczyć, jeśli Pan Bóg na to pozwoli MAAE 1908/132.

✠ (a) N. to świętość, Bóg 42, radość i szczęście 21, 25, 35a, 47, 51, 53, 61, 87, *zaklinać się na świętości nieba* K 36 Wol 196, *wolność* 35c, *wzniosłość*, *majestat* 10, 23e, *duchowość* 46, *wieczność* 47, *sprawiedliwość* 64, 90A, 106, *przeznaczenie* 50, 59. Fraz. *przychylić komuś nieba 'zyczyć dobrze'* powsz., np. NKPP niebo 39. Podob. w przysł. *Nieba bym ci uchylił, ale woru nie pożyczę* LL 1957/3/42.

(b) Symbole N.: *oczy Maryi są żywym niebem*, które daje ożywczy deszcz 79B.

≈ N. bywa używane zamiennie ze słońcem – *piorun z jasnego nieba/słońca* K 57 RuśC 1119 i *Bogiem: Jak Bóg/słońce na niebie* NKPP Bóg 213, NKPP pewne 11; *Niech się dzieje wola nieba/Boga* NKPP Bóg 380; *Nic dać bez prace nie chcą nieba*. NKPP praca 5; *niebo/Bóg mi świadkiem* NKPP Bóg 76, *obraza nieba/Boga* Nyr Kar 173.

DOKUMENTACJA

ZAGADKI

1 – Niebo i ziemia to ojciec i matka.

Wysoki tatka, niziutka matka, syn sowizdrzał, córka ślepotka. (Niebo, ziemia, wiatr i noc). Folf Zag nr 586; tamże war.: *Ociec wysoki, matka séroka, dziewczka krzywa, sen [= syn] bez rozumu*. (Niebo, ziemia, woda, wiatr). Skawica; *Wysoka chatka ...* (Niebo...). Maniowy.

2 – Niebo to pole gospodarskie, szeroka ziemia / wielka łąka.

Ziemia szyroko, owcy daleko, a pastyrz rugaty. (A to – niebo, gwiazdy i księżyc. *Księżyc rugaty to je pastuch*.) TN Jacnia 1964; war.: *Pole niewymierzone, bydło niezliczone, parobek rogaty, a gospodarz bogaty*. (Niebo, gwiazdy, księżyc i słońce). Folf Zag nr 863; *Na wielkiej łące owieczek tysięcy, a pośród łąki rozstajne drogi, a pasterz tysy, czasem ma rogi*. Folf Zag nr 678, podob. *Na wielkiej łące owieczek tysięcy*. (Gwiazdy na niebie). Folf Zag nr 114.

3 – Niebo to kościół.

Co to za kościół ze słupem, na którym stoi dwanaście miast, mających po trzydzieści domów, a w każdym po mężu i żonie? (Niebo, rok, miesiąc, dzień i noc). Folf Zag nr 880.

4 – *Dze niebo je nówěžszé?* (Ono je wszędzie równo wésok). Folf Zag nr 1249.

PRZYSŁOWIA

5 – Niebo bez słońca – nic nie warte.

Igła przez końca, niebo przez słońca ... – nie warte spomnienia. ZWAK 1883/102, war.: NKPP igła 5.

6 A – Dostanie się do nieba, kto ...

a. *Kto ubogiemu daje jałmużnę – temu niebo bywa dłużne*. NKPP jałmużna 9; tamże war.: *Jałmużna – klucz do nieba; Jałmużną niebo sobie skarbisz*, nadto war.: Wit Baj 302; *Ubogiemu kawał chleba, to most do nieba*. NKPP niebo 4, nadto war.: Wit Baj 314; *Chcesz się dostać do nieba, nie żałuj biednym kęsa chleba*. NKPP niebo 4.

- b. *Kto starego dochowuje, ten sobie niebo gotuje.* Red. Gorajec-Zastawie 1978.
- c. *Kto się sierotami opiekuje, ten sobie niebo gotuje.* NKPP sierota 7.
- d. *Kto się chce dostać do nieba, żyć cnotliwie trzeba.* NKPP niebo 28; war.: *Kto chce nieba, cierpieć trzeba, a kto chce chleba, pracować trzeba.* NKPP niebo 24.
- e. *Kto na ciebie kamieniem, ty na niego chlebem, on przyplaci piekłem, a ty w nagrodę niebem.* Wit Baj 301.
- g. *Do nieba żywcem będzie wzięty, kto pozna wszystkie kobiet wykręty.* NKPP niewiasta 56.
- h. *Kto pije, tańcuje, na muzyczny daje, ten się ze świętymi do nieba dostaje.* NKPP pić 39.
- i. *Kto na wojnie zginie, ten nieba nie minie.* NKPP wojna 21.
- j. *Łysy do nieba, cieleń do obory.* NKPP łysy 10.
- k. *Lekkim być trzeba, kto do nieba bieży.* NKPP niebo 30.
- l. *Śmiertelną drogą jeżdżą do nieba.* NKPP niebo 55.
- ł. *Niewiela potrzeba, żeby iść do nieba.* NKPP niebo 48.
- 6 B – Nie każdy w niebie, kto ...**
Nie każdy w niebie, co w piśmie grzebie. NKPP pismo 4; *Nie każdy się do nieba dostanie z tych, co wołają: Panie, Panie.* NKPP niebo 35.
- 6 C – Nie dostanie się do nieba, kto ...**
 a. *Ubogiego kto unika, drzwi do nieba sobie przymyka.* NKPP ubogi 58.
 b. *I za złe myśle pokutować trzeba, i za złe myśle nie pusco do nieba.* NKPP myśl 8.
 c. *Smutnego cłeka Pán Bóg do nieba nie przyjmie, boby mu tamok humor popsuł.* NKPP smutny 4.
 d. *Kogo wilk zje, ten do nieba nie pójdzie.* NKPP wilk 42.
- 7 – Za dobre Bóg niebem płaci, a za złe piekłem karze.** NKPP Bóg 83.
- 8 A – Prośba niebiosza przebija.** NKPP prośba 8, war.: LL 1973/4–5/101; *Płacz ...* NKPP płacz 8; *Pokora ...* NKPP pokora 8.
- 8 B – Psie głosy – nie idą pod niebiosy.** NKPP pies 301, nadto war.: Wit Baj 311; *Kiej bē psi glosē šlē w niebiosē, to bē kamienie padalē z nieba.* LL 1964/4–6/90.
- 9 – Grzechy – przeszkodą do nieba.**
 a. *Rada by dusza do nieba, ale jej grzechy nie puszczają.* NKPP dusza 51; tamże war.: ... do raju ...
 b. *Droga do nieba trawo nie zarośnie, tylko jo ludzie grzychami zawalo.* NKPP niebo 12.
- 10 – Niebo jest celem wzniosłym i dalekim, a ziemia/chleb/popiół bliskie i nieodzowne.**
 a. *Ja mówię o niebie, ona o chlebie.* NKPP niebo 15; war.: *Dziad o chlebie, baba o niebie.* Wit Baj 294, LL 1957/3/40.
 b. *Żywy dąży do chleba, a umarły do nieba.* NKPP żywy 13.
 c. *Myśl w niebie, a rzyć w popiele.* NKPP niebo 32.
 d. *Lepszy grosz na ziemi w potrzebie, niżli sto dukatów w niebie.* NKPP grosz 51.
- 11 – Niebo a piekło.**
 a. *Chto wò niebo nie stoi, ten sę piekła nie boi.* NKPP łaska 22.
 b. *Pycha się w niebie rodziła, a w piekle mieszka.* NKPP pycha 18.

PRZYSIĘGI I ZAKŁĘCIA

- 12 – Człowiek wzywa na świadectwo / zaklina się na niebo i ziemię (piekło, ogień, wodę).**
 a. *Jeżeli nie mówię prawdy, niech mnie nie przyjmie po śmierci ani ogień, ani woda, ani ziemia, ani piekło, ani niebo.* K 45 Gór 555.
 b. *Ten padł mu do nóg i wzywał płacząc niebo i ziemię na świadectwo i rękojmię nieśmiertelnej wieczności.* Kap Baj 182.
- 13 – Niech niebo przykryje/otworzy się, ziemia pochłonie.**
 a. *Czi gestapowcy jich strasznie ... bili. Tak strasznie jich bili, że kiryszi ś nich wołał: – „Niebo, przykryj mie! Żymio, pochłóń mie!”* LL 1960/4–5/88.

b. *Bodaj sie tu pod nami rozstąpiła ziemia. Ziemia rozstąpiła, niebo roztworzyło, a bodaj takie kochanie na świecie nie było.* TN Podzamcze 1979, war.: Gaj Rozw 75.

14 – *Niebo mi świadkiem.* NKPP Bóg 76; tamże war.: *Bóg mi świadkiem.*

MODLITWY I MODLITEWKI

15 – *W niedzielę rano słońeczko wschodzi, Maryja/... po niebie chodzi.*

W niedzielę rano słońeczko wschodzi, Najświętsza Panienska po niebie chodzi, Swego Synaczka za rękę wodzi. ZWAK 1879/60, war.: ZWAK 1885/50, Kot Zn 61, 118–120, 133, Święt Nadr 255; *W niedzielę rano słońce ..., ... Panna ...* ZWAK 1880/87, Kot Zn 414; ... *Maryja ...* Kot Zn 114, 260; ... *Wiedzie Go na jutrznią, A z jutrzni na nieszpory. Co tam słyhać na nieszporych? Niebo drżało, Kamienie padały, Boskie się groby same otwierały.* Kot Zn 490; zob. ta sama formuła jako incipit pieśni weselnych.

b. *Stoi Matka w Ogrójcu, Modli się Bogu Ojcu. Tak sie długo modliła, Az się Jej święto dróżka zjawila. Święto dróżką biegala, Po niebie Synaczka szukała.* Kot Zn 439.

16 – *Niebieskie dzwony dzwonią, niebiososa się otwierają, gdy dusza wstępuje do nieba.*

a. *Niebieskie dzwony zadzwoniły, Niebiosy się otworzyły. Otworzył się Boży grób, Obejrzał się miły Bóg na mizernego człowieka.* Kot Zn 119; war.: *Ranne dzwony ..., niebiososa ..., Odezwał się sam Pan Jezus.* Kot Zn 480–481; *Wszystkie ...* Kot Zn 476, podob. Kot Zn 249.

b. *Niebiososa sie otworzyły, Wszystkie duse rade były.* Kot Zn 269.

c. *Jak się [grzeszna] panna spowiadała, Wszystka ziemia pod nią drżała, Wszystkie organy zagrały, Do nieba ją wprowadzały.* Kot Zn 136; war.: ... *Wszystkie dzwony dzwoniły, Do nieba ją wprowadziły.* Kot Zn 136, 471; ... *Jaż pod nią ziemia zadrżała. Organy jej same grały, Dzwony jej same dzwoniły, Do nieba ją prowadziły.* Kot Zn 482; *Same dzwony jej dzwoniły, Do nieba jej drogę prowadziły. Same organy jej grały, Do nieba jej drogę stały.* Kot Zn 451.

d. *Anieli dzwoniłi, Duszyczkę do nieba nieśli. Pan Jezus siedział na morskim kamieniu.* Kot Zn 421.

17 – *Duszy nie wpuszczonej do nieba pomaga Matka Boska.*

a. *Matka Boska się jej [grzesznej duszy] pyta: skąd idziesz? Idę, Matuchno, od Boga, Nie zasłużyłam se nieba.* Kot Zn 416; war.: *Duszo, duszo, skąd ty idziesz I czemu tak rzewnie płaczesz? Idę, Materiko, ...* Kot Zn 141.

b. *Grzysno dusko, cego płaczes? Bo mnie nie chco w niebo puścić. Chodź, bede prosić Syna mego, By cie puścił do nieba swego.* Kot Zn 139.

18 – *Niebiososa się otwierają przed umęczonym Jezusem / krwią Jezusa.*

a. *Przyśniło mi się, o Synaczku drogi, Że Cię na męki brali, W powrozy i łańcuchy krępowali, Z ratusza na niebiososa Cię wynosili. Niebiososa się otwierały, Wszystkie duszecki rade były.* Kot Zn 90; war.: *O mój drogi Synaczku! Dopierom ci zasnyła, mnie sie przyśniło, Że Ciebie na mynki brali, Krympowali, Na rotusz Cie wynosili, A z rotusza pod niebiosy. ... otworzyły, ... sie radowały.* Kot Zn 82; *Leżała Paninka pod Kalwaryjskom Górom, A przyśniło się Jej o drugim Synie, Ze Go w powrozy, w łańcuchy krępowali, Pod rotusz Go wynosili ... Spod rotusza na niebiosy. ...* Kot Zn 80; *Matko Najmilsza! Prawdziwy syn [sic!] Twój był. Ale ci Go Żydy wzieni ... Na niebiosy wynieśli. ...* Kot Zn 72; *Jednygo Synacka miałam, Jednygo mi wzieni na niebiosy.* Kot Zn 269.

b. *Mnie się o Tobie sen ześnił: Że Ci przenajświętszy bok przebito, Z tego boku krew kapala. Spuściło się trzech aniołów I tę krewkę pozbierali; Zanieśli ją do niebiosów.* Kot Zn 62, 121.

19 A – *Do nieba wstępuje Pan Jezus.*

a. *A gdy miły Pan Jezus do nieba wstępował I ze swą miłą Matką żalośnie się zęgnął.* Kot Zn 255.

b. *Raduj się, duszyczko moja, Jak się Pan Jezus radował, Kiej do nieba wstępował.* Kot Zn 417.

19 B – Do nieba wprowadzają aniołowie Matkę Boską.

Bo te modlitewke [do Jezusa] Anieli śpiewali, Gdy Matke Bosko W niebo wprowadzały.
Kot Zn 314.

20 – Anieli w/po niebie chodzą/śpiewają przebywając razem z duszami świętych.

Święta Dorotka rano wstawala I do książeczek swych zaglądała. Święta Dorotko, coś tam widziała? Widziałam, jak anieli po niebie chodzą I swoje duszyczki za rączki wodzą. Kot Zn 472; war.: ... *Widziałam, jak świeczki goreją, Anieli w niebie śpiewają, Dusze w czyściu się radują.* Kot Zn 386.

KOLEDY, PRZEMOWY I WIDOWISKA BOŻONARODZENIOWE**21 – Adam/Ewa przez grzech pozbawili ludzi nieba / stracili niebo.**

a. *Słyszeliście kiedyś, co Ewa zrobiła, wszakże to ona nas nieba pozbawiła, gdy jabłko zerwała, potem skosztowała wraz i z Adamem.* Bart Lub 161, war.: TN Dominikanówka 1978.

b. *Gdy Ewa jabłko zerwała czerwone z zielonego gaju, była wygnana z Adamem do ziemskiego kraju, a stary Adam grzechem niebo stracił, to wszystko Pan Jezus swo męko zapłacił.* LL 1960/2-3/93.

c. *Przez lat cztery tysiące od grzechu Adama zamknięta była ludziom niebios brama.* Bart Lub 263.

22 A – Anieli w niebie śpiewają/cieszą się, chwalą Boga / świat rozweselają.

a. *Anieli w niebie śpiewają, Wszystek świat rozweselają, Wesele opowiadają, Wszemu światu znać dawają.* Kot Rzesz 86; war.: ... *Bogu cześć chwałę oddają.* Bart Lub 344; ... *wdzięcznie śpiewają, Boga nowine nam ogłaszają.* TN Róża 1979; ... *wdzięcznie śpiewajo, dobro nowine nam ogłaszajo.* Bart Lub 177; ... *Bogu cześć, chwale oddajo. Wesele opowiadajo, wszemu światu znać dawajo, kolęda.* TN Dominikanówka 1978; ... *znak ...* Bart Lub 355.

b. *Anieli się w niebie cieszą, pasterze do szopy śpieszą.* K 24 Maz 102.

c. *Słysz z nieba muzykę i anielskie pieśni, chwale Boga, ize nam do stajenki wnieśli.* Stoin Żyw 40; war.: ... *ślawią Boga że się nam do stajenki mieści.* TN Łuszczacz 1979; ... *pienie. Ślawiąc Boga, że się nam do stajenki mieści.* Bart Lub 351; ... *już ci to na jawie, wyśpiewują o takiej dziwnej Boskiej sprawie.* Bart Lub 351, TN Łuszczacz 1979; ... *już ci to na jawie, wyśpiewują w taki czas Twej niebieskiej chwale.* Stoin Żyw 40.

22 B – Głos / krzyk aniołów / nowina z nieba o narodzeniu Jezusa.

a. *Kuba choć olśniony zgoła, słyszy głos z niebios anioła: Gloryja, gloryja, gloryja!* K 27 Maz 118.

b. *– Anioł na nas woła z nieba, do Betlejem iść nam trzeba, A gdy na miejsce przyjdziecie, tam ujrzycie Boskie Dziecię.* TN Niemirówek 1979.

c. *Krzyk po niebie, po obłokach, słysząc przy wysołych skokach. Aniołowie święci, radością przejęci wyśpiewują, wykrzykują.* TN Ulów 1979.

d. *Przyszła z nieba wesola nowina, Matka Boża, porodziła Syna.* K 52 Br-Pol 82.

23 – Mesjasz/Jezus/Dziecię Jezus z nieba zstępuje/zestany/schodzi/zjawia się / opuszcza górne niebo.

a. *Z nieba wysokiego Bóg zstąpił na ziemię, ażeby do nieba wywiódł ludzkie plemie.* TN Kłocówka 1979, war.: TN Ulów 1979, TN Niemirówek 1979.

b. *Jezus Dziecię w Betlejemie, gdy się zrodziło, które na świat dla grzeszników z nieba zstąpiło.* Bart Lub 354; war.: ... *w Betlehernie, gdy się rodziło, ... dla grzesznika ...* K 35 Przem 24.

c. *Wiwat, wiwat Boskiej istotności, gdy [Jezus] zstępuje z niebios w niskości.* K 46 Ka-S 4, war.: K 23 Kal 57.

d. *To Dziecię, to Dziecię jest obiecane, Mesyjasz, Mesyjasz, z nieba zesłane.* Bart Lub 143, war.: TN Majdan Mały 1979.

e. *Zbawicielu drogi, czemuś tak ubogi, opuściłeś górne niebo, obrałeś barłogi.* TN Krasnobród 1979 [„Ach ubogi złobie“], podob. TN Niemirówek 1979, TN Adamów 1979.

f. *Cóż masz niebo nad ziemiany, Bóg porzucił szczęście twoje.* K 20 Rad 76.

24 – Niebo goreje/jaśnieje/otwiera się / jest czerwone, gdy Jezus się rodzi.

a. *Bracia patrzcie jeno, jak niebo goreje, znać, że coś dziwnego w Betlejem się dzieje.* TN Jacnia 1979, war.: TN Podklasztor 1979.

b. *Nic nie widze, nic nie słysze, że sie gdzieś dzwon kołysze, że sie gwiazdy migocą i że lilie wonieją, że niebiosą goreją, bo dzień idzie za nocą.* Bart Lub 304; war.: ... *tylko słysze, gdzieś sie jakiś dzwon kołysze. Niebiosą goreją, lilie wonieją, gwiazdy sie toczą.* TN Pusznio Godowskie 1983.

c. – *A dla Boga, co się dzieje? czy piękne niebo goreje? czy na nas lecą obłoki?* Wisła 1894/65.

d. *Dlaczego dzisiaj wśród nocy dnieje i jako słońce niebo jaśnieje.* TN Ulów 1979, war.: TN Niemirówek 1979.

e. *Niebo zaś całe jasne stało, wielkim płomieniem znać dawało, że z góry ... do bydłcej obory wszystka jasność się ściągala, serca ludzkie przerażała swém światłem.* K 23 Kal 64.

f. *Oj, widziałeś ty, Banku, co za dziwo było, gdy się o północy niebo otworzyło.* K 5 Krak 24.

g. *Szymonie kochany! Strach to niewidziany że całe niebo` czerwone.* K 20 Rad 78, war.: K 26 Maz 60, podob. K 27 Maz 116.

h. *A gdy północ nastąpiła, jasność z nieba uderzyła.* TN Ulów 1979, war.: TN Dominikanówka 1978, Bart Lub 155, TN Jacnia 1979.

25 – Jezus otwiera ludziom niebo.

a. *Dzieciutko się narodziło niebo ludziom otworzyło.* Kul Wiel 3/27, war.: K 5 Krak 251.

b. *Ten nas z Ojcem pojedna, ten nas z piekła wybawi, ten nam niebo otworzy i wiecznie nasz zbawi.* Bart Lub 263.

c. *A tak nie mógł z ludzi nikt nieba otworzyć, aż się syn boski raczył upokorzyć.* TN Dominikanówka 1978.

d. *Śpieszcie się do tej Dzieciny, ona wam wszystkim odpuści winy, życiem ojcu na krzyżu złoży i śmiercią swoją niebo otworzy.* TN Majdan Mały 1979.

e. *Przez narodzenie Chrystusa będzie w niebie wasza dusza królowała.* Bart Lub 74, war.: Kot Las 138, Kot Rzesz 454.

26 – A czemuś nie siedział u tatusia w niebie, a twój tatuś kochany nie wyganiał ciebie. K 44 Gór 71; war.: *Czy nie lepiej tobie by, tobie by, tobie by siedzieć było w niebie, wszak ...* TN Potoczek 1979.

27 – Herod chce, by Jezus pozostał panem na niebie, a on panem na ziemi.

[Herod:] *Pozostań więc na niebie, królu niebios, bracie mój, ... I będziem dwaj nad nimi o ludzkich sądzić losach: ja – jeden pan na ziemi, ty – drugi pan w niebiosach.* Bart Lub 305.

28 A – Choć pałac ubogi, ale klejnot drogi; niebo, ziemia i morze ogarnąć go [Jezusa] nie może. K 23 Kal 55.

28 B – Niebo, ziemia, świat i morze, i co tylko w was być może, jak najgłębiej upadajcie pokłon Panu z nami dajcie. K 28 Maz 90.

28 C – Jedynowładny Rządco nad rządcami, któremu niebo swemi obrotami, słońce, miesiąc, gwiazdy czynią pokłon zawsze jako Panu swojemu. K 39 Pom 234.

29 – Niebiosą otwierają się, by przyjąć krew Chrystusa / zbawionych.

a. *„Otwórzcie się niebiosą, niesiemy krew Chrystusa. Niebiosą się otworzyły, dusecki się pokłunęły.* Bart Lub 51; war.: ... *niesiem krewkę ...* Bart Lub 57-58; *Pozbierali, pozmiatali, Aż się pod niebiosą z nią udali, Jak się te niebiosą otworzyły Wszystkie te duszyczki rade były.* LL 1962/3/28-29, war.: Ad Pieś 100.

b. *Niebiosą się otworzyły, wszystkie duse rade były; tylko jedna smętna była, co się na matkę zamierzyła.* K 24 Maz 144; war.: *Przyleciało dwóch janiółów z nieba, Wzięni to dzieciątko na rącki do nieba. Zanieśli je pod niebiesy: Niebiesy się otwierały, Dusycki się radowały; Ino jedna nie rada była, Co ojca i matkę biła.* Święt Nadr 255.

POWINSZOWANIA NOWOROCZNE

30 – Życzenia pójścia/dostania się do nieba / korony w niebie.

a. *Za kolęde dziękujemy, Zdrowia, szczęścia wam życzymy. Ażebyście długo żyli, a po śmierci w niebie byli.* Kot Rzesz 423, war.: Bart Lub 293; ... *winszujemy. Żebyście tu ...* Kot San 56; ... *Ze świętymi.* LL 1964/3/34; ... *winszujemy, I wszystkiego, czego trzeba, By po śmierci pójść do nieba.* MAAE 1908/114; ... *Żebyście się do nieba dostali.* ŁSE 1962/4/199; ... *a po śmierci fik do nieba.* LL 1957/4/54; ... *aby sie dusyckā wāsā do niebā dostałā.* K 40 MazP 88; ... *Wasza dėsza mdze sę dobrze w niebje pasła.* Biel Kasz nr 1; podob. w przemowie wielkanocnej: *Dajcie nam ..., Aby się wasza dusza ...* Szyf MiW 60; w kolędach: *Dajcie mi też, gospoś, świńskiego ciała, Żeby się wasza duszyczka do nieba dostała.* Kot Las 139; *Ja będę tam za progiem stał I waszą duszyczkę lasieczką Do nieba popychał.* Kot Las 139.

b. *Winszuję państwu doczekanego Nowego Roku, zdrowia, szczęścia, fortuny i w niebie korony.* K 23 Kal 65; ... *po śmierci niebieskiej korony.* Gaj Rozw 30.

31 – Bądźcie weseli, jak w niebie anieli.

Bądźcie weseli, jak w niebie anieli. K 16 Lub 105, war.: K 10 Poz 284, Wit Baj 142, Kot San 59, LL 1957/4/51, 52, 53, 54, K 24 Maz 140; ... *Byście byli zdrowi, ...* Kot San 44, Bart Lub 25; *I żebyście byli tacy weseli, jak w niebie anieli.* Kot Las 129, war.: TN Łubcze 1978, Bart Lub 53, 54, 58, 69; *Żebyście się mieli, jak w niebie anieli.* Bart Lub 70; *Będą się dobrze mieli, Jako w niebie anieli.* Rog Śląk 212, war.: Lom Śląk 143; *Bądźmy wszyscy weseli, jako ...* K 24 Maz 140; ... *przez ten cały rok.* Wes Śląk 211; podob. w przemowie weselnej: K 9 Poz 229, K 11 Poz 69, 99, K Poz 13 201, Krzyż Kuj 1/86, K 3 Kuj 283, K 16 Lub 176.

PIEŚNI WIELKOPOSTNE I WIELKANOCNE

32 – Niebo płacze, gdy Pan Jezus umiera.

a. *Słońce świecić przestało, Niebo zapłakało, Ziemia się trzęsie barzo, Skąły rozpada[ja], Gdy Pan Jezus umierał.* Her Kal 157, podob. K 20 Rad 102, K 23 Kal 81, TN Łubcze 1978.

b. *Płaczcie nieba mieszkańcy! Wzrusz się ziemio, krusz twe skały, pokryj ciemnością świat cały. Płaczcie ziemi wygnańcy.* K 20 Rad 101.

33 – Dusza idzie do nieba/raju / chce do nieba, puka/kolacze.

a. *Niebójże się, duso, piekła gorącego, a pójdziesz, ty pójdziesz do raju wiecznego. Piekło zaśklepione, niebo oztworzone, dla tych to dusycków, co idą zbawione.* K 26 Maz 79.

b. *Kto tam puka i kolace? Pewnie dusza do nieba chce. Spytaj ji się, Pawle Pietrze, cy się spowiedała na tymta świecie? K 22 Łęcz 162; war.: Wyleciała w rajskie wrota, pod niebiosą uderzyła. „Pietrze, Pawle, weź te klucze, wyńdź, wyńdź, kto ta kolace?” K 19 Kiel 147.*

34 – Maryja w niebie słyszy płacz duszy.

Niesczęsna, niesczęsna godzinecka była, kiedy się dusycka z ciałem rozłączyła. Wzięła se dzbanusek; posła z nim na łąckę po zdrojową wódeckę. Wody nie nabrała, rzewnie zapłakała, aż jej się Maryja w niebie odezwała. K 24 Maz 142; war.: Godzina, godzina, godzinecką była, kiedy się dusycka z ciałem rozłączyła. A idź ze ty duso, na zieloną łąckę, nabierz se zdrojowej wódecki w rąckę. Wódki nie nabrała, rzewnie zapłakała, jaze Panna Maryja w niebie usłysała. K 26 Maz 79; A cegoz ty płaces, ty duso niewinna? – Jakze ni mum płakać, Panienko Maryja? Piekło roztworzone, niebo zaśklepione. – Nie bój ty się, nie bój piekła gorącego, pójdziesz ty se, pójdziesz do raju wiecznego. K 24 Maz 142.

35 – Maryja prowadzi dusze do nieba / do niebieskiej krainy / w niebieskie strony.

a. *Twe zasługi, Twe przyczyny popłaciwszy grzechów winy, Maryju, niech prowadź ludzkie syny z mąk do niebieskiej krainy.* TN Łubcze 1978.

b. *K Tobie umarli wzdychajo, w Tobie ufność pokładają, Maryjo! Niechaj twarz macierzyńską znają, niech przez Cię nieba dostają, o Maryjo!* TN Łubcze 1978.

c. *Kliuczu do nieba rządzony, więzien w czyścicu utrapiony, Maryjo! Pragnie przez Cię być puszczony z więzienia w niebieskie strony.* TN Łubcze 1978.

PRZEMOWY WESELNE

36 – Bóg stworzył/postanowił niebo i ziemię i ozdobił je gwiazdami i kwiatami.

a. *Stworzył Bóg niebo, stworzył Bóg ziemię; przyozdobił różnemi dzielamy, tak i was państwo-młodzi z waszemi pierścionkami.* K 3 Kuj 280; war.: [Także człowieka na obraz i podobieństwo swoje.] Kur Opol 106, 114; *Pan Bóg stworzył ..., a potem na niebie pięknych gwiazd nasadził.* Krzyż Kuj 1/87.

b. *Postanowił On [Chrystus] firmament niebieski niebo i ziemię; niebo ozdobił gwiazdami, a ziemię kwiatkami.* K 10 Poz 306; war.: [Bóg] ... ozdobił niebo i ziemię słońcem i gwiazdami, i różnemi affektami. K 39 Pom 113; *A ten Syn Boży, cały świat stworzył. Niebo i ziemię, a na tej ziemi każde stworzenie.* K 19 Kiel 184; *Jak wam wiadomo, Pan Bóg stworzył świat i niebo.* Kur Opol 149.

37 – *Jako Jezus Krystus mówił, ... co zwióziesz na ziemi, będzie zwiózane i w niebie, co rozwiożesz na ziemi, będzie rozwiożane i w niebie.* K 10 Poz 100, podob. K 16 Lub 181.

38 – Niebo byłoby smutne, gdyby młodzi pogardzili sobą.

Więc zauważcie sobie, państwo młodzi, ... cóż byście dobrego zrobili, gdybyście sobom pogardzili? Oto niebo zasmucili, a piekło pocieszyli. Krzyż Kuj 1/86, podob. K 3 Kuj 280.

39 – Niebo zsyła łaski/pomoc.

a. *Życze szczyńścia, powodzenia, wszelkich pomyslności, niech wam niebo łaski zsyła do samy starości.* LL 1965/2-3/56.

b. *Bo gdzie zgoda, w takim domu, w takim rodzie jest tam łaska boska i pomoc z nieba.* Kul Wiel 3/151.

PIEŚNI WESELNE

40 – Matka/Bóg/anieli (zstępują) z nieba (i) błogostawią ślub sieroty.

a. *Przyjdź, matulu, z nieba, bo cię tu potrzeba, wesele nam wyprawis i nas pobłogostawis.* K 20 Rad 213; war.: *Wychodź, matelko, z nieba, ... teraz ... Niedługo się zabawisz, ino sierotę pobłogostawisz.* K 49 Sa-Kr 457; *Zstąpcie mamusieńku z nieba, Na chwileczkę was potrzeba! Niedługo tu zabawicie, Tylko pobłogostawicie.* Kot Las 34, podob. K 26 Maz 181.

b. *Stąpże, Boże, z nieba, bo nam cie dziś potrzeba. Abyś nam wianki zawił, ji nas pobłogostawil.* TN Piotrków 1953; war.: *Zawitaj ... żebyś nam różge wił, żebyś nam różge zawil i nas pobłogostawil.* TN Książomierz 1984.

c. *A jak już ludzie nie będą chcieli, pobłogostawią z nieba anieli.* Folk Łódz 71; war.: *A jak ludzie ..., to pobłogostawiom ...* Krzyż Kuj 1/84; *A gdyby czasem ludzie nie chcieli, niech pobłogostawią ...* Folk Łódz 44; *A jakby dobrzy ludzie nie kcieli, pobłogostawcie ...* Stoin Żyw 336; *A gdyby w razie ludzie nie chcieli, niech ...* TN Grabowica 1979.

41 – Ojciec/matka młodej wzięci/poszli do nieba.

a. *A ty, Maniuchna, spojrzuj dookoła, a czy jest wszystka rodzineczka twoja. Oj, wszyska, wszyska, co my je potrzeba, tylko ni ma ojca, bo poszed do nieba.* Krzyż Kuj 1/84; *Su ci tu wszyscy co trzeba, tylko my mamusia wzięni do nieba.* TN Dęba 1964; *A jest-ci ona [rodzina] co jój tu potrzeba, matuli ni ma bo posła do nieba.* K 20 Rad 213; *Zjéchała m-i sie [rodzina], co m-i potrzeba, ni mam mamusi, ni mam tatusia, posli do nieba.* LL 1960/1/42; war.: *Zjechali wszyscy co mi potrzeba, tylko mi ojca wzięli do nieba ... Wzieli do nieba, do wysokiego, nie będzie widział ślubu mojego.* Folk Łódz 70.

b. *Wykryń się, Maryś, dokoła, cy twa rodzina wesolo. Oj nie wesolo jak trzeba, Wzini ci matke (ojca) do nieba.* LL 1961/1/44.

42 – Młoda ma spojrzeć do nieba.

Jak będą cię czepić, to spójrz do nieba, Ażeby twoje dzieci nie pragnęły chleba. Oles Lub 130; war.: ... *czepiac ... Żeby ...* Oles Lub 415; *Jak cie będą ..., to spojrzuj ..., żeby ...* TN Tuchanie 1978; war.: *spogludaj ... nie pragneli ...* TN Godziszów 1980; ... *poziéraj ... nie zędały ...* ZWAK 1888/189; *Gdy ..., spojrzuj wprzód ..., by dał Bóg twym dzieciom łaskawego chleba.* Gaj Rozw 223; *Kie cie bedom cepić, pożryj se do nieba, Coby ... nie pytały ...* LL 1957/1/37; *A nasa Marysiu, spojrzuj se ... nie łaknęły chleba.* Płat Krak 393; *Oj, jedziecie do ślubu, oj, spojrzujcie do nieba, Oj żeby wasze ...* TN Sulów 1978.

43 – Niebo przykrywa się obłokami, młoda – łzami/rąbkami/niteńkami.

Przykryło się niebo białymi obłokami, zapłakała Marysia drobniusieńkiemi łzami. K 16 Lub 209; war.: ... *przykryła się Marysia rąbkami.* K 16 Lub 151; ... *Oj okryło się ... jasnemi gwiazdeńkami, oj i Marysi głoweńka białymi niteńkami.* K 16 Lub 225.

44 – Korowaj był w niebie / w raju.

a. *Oj, cóżesz widział, Pyszny korowaju? Oj, widział ci ja Pana Jezusa w niebie, Jak błogosławił, nadobny Jasiu, ciebie.* Hol Wea 138; war.: *Oj, widział ci ja [korowaj] Matkę Boską w niebie, Jak błogosławiła Nadobna Kasiu, ciebie.* Hol Wea 138.

b. *Byłem w raju, byłem w niebie, byłem Kasińku u ciebie.* K 17 Lub 26.

PRZEMOWY POGRZEBOWE

45 – W niebie / w zaświatach / w niebieskich obłokach / w niebieskiej dolinie / na niebieskim szczycie przebywa Bóg / niebieski gazda / sędzia / aniołowie, dusze zmarłych.

a. *Kajsi w niebieskich obłokach siedzi Archanioł Gabryjel i pisze złotom księgę żywotów ludzkich.* Pach Mow 23.

b. [O zmarłym:] *Posel od nos skalistom perciom na niebieski scyt, kany na stolicy sprawiedliwości zasiod nowieksy sędzia tego świata.* Pach Mow 19–20.

c. *Posel od nos w mroźny dzień do niebieskiej cichej doliny w zaświatach kany wiesna jarzy.* Pach Mow 16; podob. ... *do niebieskiej doliny i tam niebieski gazda doł mu kierdel owiecek wtore w zyciu swoim tak umiłował. Dolina piekniejszo od Kościeliskiej trowy bujne i kwieciste.* Pach Mow 22.

d. *Uleciała dusza artysty malarza ... w zaświaty, i ponieśla sie nieznanymi perciami w inksy światy kany przeczyste duchy malują niebieskie sosręby, i pisom na nich żywoty syćkich ludzi co bez ten ziem przešli.* Pach Mow 14.

e. *Oddajemy schorzałe prochy św. Wojciecha Wawrytki ziemi, ale legenda o jego zyciu ostanie z nami. Kie dusa jego opuścila zbolale ciało, uniesła sie do niebieskiej doliny, kany zešli sie jego starzy towarzysio.* Pach Mow 24.

f. *Trzeba w niebie pōprawić sprzęt muzyczny, wydajać lutnie, I powołał niebieski gazda swojego lutnika, coby swietym pomogł w tej robocie.* Pach Mow 12.

PIEŚNI POGRZEBOWE

46 – Ciało człowieka w ziemi – dusza w niebie.

a. *Schowają mnie przy kościele, Będą płakać przyjaciele. Ciało w ziemi przy kościele, Dusza będzie wiecznie w niebie.* Rog Śląsk 235.

b. *Teraz sie "od was wybieram, krótki mój żywot zabieram, ciało w ziemi odpoczywa, dusza wiernie w niebie śpiewa.* TN Aleksandrów 1978.

47 – Na ziemi płacz, w niebie – chwała / życie wieczne / kwiaty, radość.

a. *Płacz na ziemie, bo tam w niebie, nie ma bólu, nie ma łez, tam Pan Jezus weźnie ciebie, tam gdzie wieczna chwała brzmi.* TN Nedeżów 1977.

b. *Niech za me cierpienia życia doczesnego, Zażyję w niebiosach żywota wiecznego.* TN Aleksandrów 1978.

c. *Tam [w niebie] kwitno róże z lelije, tam niezmiennie wianki wijo, z barankami sie cieszyć majo, bo bez grzechu umierajo.* TN Aleksandrów 1978.

48 – Bóg nagradza niebem swoje sługi / dobrych.

a. *Bóg nas kiedyś połączy, w niebiesiech społecznie, służcie mu wiernie, służcie, nagrodzi was wiecznie. Amen, racz to dać Chryste królujący w niebie, kończe życia pielgrzymke, przyjmij mnie do siebie.* TN Szyszki 1978.

b. *Dobr-i do nieba, zli na podzin wjechn-i.* Biel Kasz nr 69.

49 – Aniołowie prowadzą zmarłego do nieba.

a. *W niebie aniołowie będą mi družbowie, ci mie odprowadzą drogą ku kierchowie.* Stoin Żyw 233; war.: ... *Toć moi ..., Toć oni mnie poprowadzą Dróżką po kierchowie.* Rog Śląsk 236, Lom Śląsk 162.

b. *A zesłał Pan Jezus dwóch aniołów z nieba, podać téj dusecce co jój tam potrzeba.* K 23 Kal 126, war.: K 19 Kiel 145.

PIEŚNI I PRZYŚPIEWKI ZALOTNE I MIŁOSNE

50 – *W niebie dekret/wyrok (na/za)pisany kto komu pisany.*

W niebie dekret napisany, który ma być mój kochany. K 40 MazP 225; war.: ... *jest pisany, ... twój kochany.* K 40 MazP 225; ... *kto jest komu obiecany.* K 28 Maz 247, K 48 Ta-Rz 127; ... *napisano, co komu jest obiecano.* K 40 MazP 577; ... *zapisany, kto jest komu obiecany.* Stoin Żyw 139; *Dekret w niebie zapisany, kto jest komu obiecany.* K 13 Poz 107; ... *wypisany, kto jest komu obiecany.* LL 1972/1/54; *Jest w niebie dekret pisany, kto dla kogo obiecany.* K 27 Maz 274; ... *wyrok zapisany, kto dla kogo jestznaczony.* TN Wólka Husińska 1980; ..., ... *komu naznaczony.* Lom Śląk 247, 248; ... *kto komu ma być nadany.* K 40 MazP 226; ... *ze tē masz bęc moją kochóni.* K 39 Pom 448.

51 – *Wesoło w niebie – weselej z dziewczyną.*

Wesoło na ziemi, wesoło na niebie, Lecz mnie najweselej, kochanko, u ciebie. Lom Śląk 386; war.: *Wesoło na niebie, wesoło na ziemi, a jeszcze weselej z dziewczką przy niedzieli.* Sob Szlak 49; ... *u my mamy w sieni.* LL 1964/1-2/65; ... *je mi najweselej u matysi w sieni.* K 6 Krak 489.

52 – *Kochanek byłby już świętym w niebie, gdyby kochał Boga jak kochankę.*

a. *Gdybym Boga kochał, Jak kochanko, ciebie, Jużbym ja był święty, Śpiewał Bogu w niebie.* Rog Śląk 143, Pieś Śl 1/386; war.: ... *zbawiony i już bym był w niebie.* Pieś Śl 2/543; *Żeby ja tak Boga kochał, jak dziewucho ciebie, da bym był ja dawno swiyntym, byłbym sobie w niebie.* LL 1965/4/20.

b. *Kiebych się był Bogu kłaniał, nie kochanko, tobie, Już bych się był downo śpiewał z aniołami w niebie.* Pieś Śl 2/544.

53 A – *Przy kochance – jak w niebie.*

Jak ja siądę koło ciebie, myślę sobie, zem jest w niebie. K 48 Ta-Rz 116, war.: Pieś Śl 2/447; ... *zdaje mi się że ja ...* K 27 Maz 279; *Jak usiędę wedle ciebie, tak mi się zda, zem ...* K 46 Ka-S 85; *Gdy ja przy tobie siedę, ...* Święt Nadr 185; *Jak ja przejdę kole ciebie, To ja myślę, że ja w niebie.* ZWAK 1878/47.

53 B – *Bez kochanka/kochanki – źle i w niebie.*

Źle ludziom na ziemi, lepiej będzie w niebie, mnie i tam źle będzie, Janicku, bez ciebie. Sad Podh 150; war.: ... *Zosieńko bez ciebie.* Płat Krak 159.

54 – *Niebo świadkiem miłości.*

a. *Niechaj nieba będą moimi świadkami, Wszakżem ich poruszył moimi jękami.* Lom Śląk 401.

b. *Świadcę się niebiosy, że cię kocham stale, Jeżeliś wzajemna, ukoisz me żale.* Lom Śląk 408.

c. *Czy ja cię kocham, zapytaj o to nieba i ziemi, słońca i fal, czy ja cię kocham droga istoto, zapytaj Boga, co zna mój żal.* Płat Krak 204.

d. *Nikt nie widział, nie szydził, niebo świadkiem jedyny, jam się nieba nie wstydził, miłość była bez winy.* K 36 Wol 195.

55 – *Niebo przeznacza dziewczynę chłopcu.*

a. *Czy mi cię, dziewczyno, niebo przeznaczyło, I mówić i śpiewać o tobie mi miło.* Lom Śląk 385; war.: *Jeżeli mnie dla ciebie przeznaczyły nieba, To się tylko o mnie ściśle starać tr[ze]ba.* Lom Śląk 409.

b. *Jak pozwolą nieba, że ciebie posiędę, To sobie wesoło piosnkę śpiewać będę.* Pieś Śl 2/491-492, podob. Lom Śląk 295, 389, 412, 414, 415.

56 – *Niebo się chmurzy/mroczy, dziewczyna zdradza chłopca.*

a. *Zachmurza się niebo, deszcz zaczyna rosić, nieczułość dziewczyny jakże ciężko znosić.* Płat Krak 49, war.: K 6 Krak 399.

b. *Oj nad górą nad górą, da już się niebo mroczy, oj twoje mnie zdradziły da Basiu czarne oczy.* K 1 Pieś 347.

57 – Niebo spadłoby, gdyby chłopiec opuścił dziewczynę.

Gdybym ja cię opuścić miał, musiałoby niebo spaść i gwiazdy by się łyskały, miesiąc by się zaćmił. K 40 MazP 245, war.: K 40 MazP 246.

58 – Ile promieni na błękitnym niebie, tyle miłości.

Wiele jest promieni na błękitnym niebie, Tyle ja mam kochaneczko, Miłości do ciebie. Pieś Śl 2/123, war.: Pieś Śl 2/319.

59 – Chłopiec/dziewczyna spoglądają na niebo w chwilach miłosnej rozterki.

a. *Oj sporziol na słonecko, da sporziol i na niebo, oj sporziol na dziewczynie, da chtëra będzie jego.* K 25 Maz 187.

b. *Spojrzyj, panno w niebo, spojrzyj tak wysoko, jak się gwiazdy smucóm i księżyc nad tobóm.* Krzyż Kuj 1/111.

c. *Kiedy będziesz wyganiała, wyganiaj w opłotki, Spojrzyj w niebo, a pamiętaj, że życia czas krótki.* Her Kal 2/107; war.: *Jak-ci ..., wspomnij sobie jaki to wiek krótki.* K 18 Kiel 158; [ts. jako pieśń pasterska:] *Wyganiajze w pole, Wejźrzyj ..., wspomnij sobie: Zrobię krzyż na czole.* Lom Śląsk 361.

d. *Ji wyszła od niego, ji spojrzala w niebo, ji tak sobie mówjila: «Ach, Boże, ach Boże jedyny, nie opuszczaj mnie, biydny dziewczyny».* LL 1961/3/22.

60 – Dziewczyna choćby z nieba, kochać/poruszyć ją trzeba.

Marysiu kochana, żebyś była z nieba, ukochać cię trzeba. TN Krzczonów 1976; war.: *Oj żebyś była z nieba, kochać by cię trzeba.* K 46 Ka-S 275; *Ładnaś ty, dziewczyno, choćby malowana, choćbyś była z nieba, to cie ...* Płat Krak 379; *... jeszcześ nie ruszana, ... poruszyć cię trzeba.* TN Krzczonów 1976.

PIEŚNI SIEROCE

61 – Bodaj się sierocie niebo otworzyło/uchyliło.

Oj sierota ja była cięższa kamienia, kamienia, a bodaj się pod sierotą da i ziemia rozstąpiła. Oj ziemia rozstąpiła, da i niebo roztworzyło, a bodaj to sieroctwo da na świecie nie było. K 25 Maz 223; war.: *A bodejsie sirotom ziemia "otworzy" a. A ziemia "otworzy" a, niebo uchylit"o, Azeby tych sirotek na świecie nie by"o.* ZWAK 1891/83 Ropczyckie; *Sierota ja była, sierocie wierzyła, bodaj sie sierocie ziemia rozstąpiła. Ziemia rozstąpiła, niebo otworzyło, bodaj to na świecie sierotów nie było.* TN Sulów 1978; *Ziemia się otwarła, niebo otworzyło, a bodej tych sierot ...* ZWAK 1880/220 Wieluńskie.

62 A – Aniołowie biorą sierotę do nieba (czarty macochę do piekła).

a. *Zesłał ci Pan Jezus dwa anioły z nieba, wzięli te sierotkę prościutko do nieba.* TN Górki 1977; war.: *... dwóch aniołków ..., I wzięni sierotkę, zanieśli do nieba.* Kot Las 209; *... trzech janiolów ... Wzięni sieroteczkę na rącki do nieba. Zesłał ci Ponjezus ciorta przekłętego: Wzięni macosysko do piekła swojego.* Święt Nadr 258; *Przysłał ... aniołki ... siroteńkę Za rącki ...* Kot Las 208; *Oj, posłał ... dwóch aniołków ..., Oj prowadzą sierotkę ze sobą ...* Kot Zn 278; *... dwók aniołków ..., wzięni sieroteczkę na skrzydłak do nieba. Zesłał ci Lucyper trzek rogocy z piekła, porwali macosysko na rogi do piekła.* K 45 Gór 311; *Oj przyszło, przyszło dwóch aniołków ..., wzięli sieroteczkę na rączkach ... Oj przyszło, przyszło dwóch czartów z piekła, porwali w pazury macochę do piekła.* K 22 Łęcz 167; *I przyszli anieli, wzięni sierotkę do nieba, przylecieli czorci, wzięli macochę do piekła.* Stoin Żyw 384; *I psysed janiolęk z bieluchną łoktusą [prześcieradłem], wzion w niebo sierotkę i z ciałem, i z dusą. Psylecieli carci ze smolną łoktusą, wzion w niebo sierotkę i z ciałem, i z dusą.* K 44 Gór 431; *I przysed janiolęk z bieluchną łoktusą, wzion w niebo sierotkę i z ciałem, i z dusą.* Stoin Żyw 386; *... Pan Bóg dwóch aniołów ... dziecięccko do nieba. Zesłał Pan Bóg dwóch czartów z piekła, wzięli macochę do piekła.* K 48 Ta-Rz 156.

b. *Nie wyszedł ci roczek, sierotka umarła. O, wzięlić ją wzięli anieli do nieba.* Lom Śląsk 240.

62 B – Pan Jezus bierze sierotę do nieba.

Szła sierotka przez wieś, napotkały jo psy, ... Pan Jezus sie objawił, to sierotkę "ognał, przytulil do siebie: bedziesz prędko w niebie. TN Rachanie 1978, podob. K 22 Łęcz 166.

62 C – Pan Jezus / Matka Boska z nieba spuszcza ją sierocie chleb.

a. *Ja chudobna sieroteczka – ni torbeczki, ni woreczka, mnie Pan Jezus nie opuści, torebeczke mi z nieba spuści.* K 44 Gór 429.

b. *Więc Matka Boska głos [sierot] usłyszała, bulki im chleba z nieba spuściła, którego nigdy nie używały, ali patrząc dosyć gu miały.* TN Lubcze 1978.

63 – Zmarła matka chce spuścić się z nieba na ziemię drobnym deszczem / światła promykiem na wesele córki.

[Matka sieroty prosi Boga, by spuścił ją drobnym deszczem, światła promykiem na ziemię, aby mogła zobaczyć swojej córki wesele. Pan Bóg mówi:] – *Pozostaniesz w niebie, jać tam jestem za ciebie.* K 16 Lub 240.

PIEŚNI I PRZYŚPIEWKI ŻARTOBLIWE**64 A – Graj, muzyko/skrzypczku/..., będziesz w niebie.**

Graj muzyczka, będziesz w niebie, a basista, a basista koło ciebie. TN Minkowice 1953; war.: ..., *skrzypecku, ... wele ... Bąk Gręb 68; ... skrzypasiu, ... a dudaszek ...* K 12 Poz 321; *Grajże skrzypku ..., klarncista ...* Płat Krak 734; *Skrzypicielu bandzies ... kole ...* K 26 Maz 330; *Hej grajczyku ... wedle ...* K 4 Kuj 203; *Ty graczyku, ..., basanista ...* K 46 Ka-S 255, K 13 Poz 98; *A grej, groczyku, ...* Krzyż Kuj 1/163; *Groj, braciszku, ... A skrzypczki kiele ciebie.* Stef WarmPś 1/234; *Groj, basisto, ..., kontralista ... tobie.* Sad Podh 79.

64 B – Bodaj się muzyka dostała do nieba.

a. *Zagraj mi, muzyczko, dam ci głonek chleba, żebyś sie, muzyczko, dostała do nieba. Nie do tego nieba, gdzie są święte Anny, tylko do takiego, gdzie bywają panny.* TN Przypisówka 1976; war.: *Graj lepiej ...* TN Przypisówka 1976.

b. *Muzyczka mi grała, muzicka śpiewała, B^uodaj sie muzicka do nieba dostała.* LL 1957/1/43.

64 C – Myśleli muzycy, że już będą w niebie, przysłał diabeł z workiem, zabroł ik do siebie. Sad Podh 79.

65 A – Do nieba panny, do rajy mężatki, do czyścica wdowy, a do piekła babki.

Do nieba panny, Do rajy mężatki, Do oczyszczenia wdowulinki, Do piekła babki. Rog Pieś 253; war.: ... *pannom, ... mężatkom, a do czyścica wdowuleńkom, ... babkom.* K 26 Maz 305; ... *panienki, ... wdowuleńki, a ...* LL 1962/4-6/136; *Do rajy panienki, do nieba mężatki, a do czyścica wdowuleńki, a do piekła babki.* TN Jarcnia 1964; *Do piekła z panienką, – do czyścica z mężatką, – a do nieba z wdowuleńką, – a do rajy z babką.* Płat Krak 758; *Pannom świat, A mężatkom niebo, A wdowusiom raj, raj, raj, A babkom piekło.* Her Kal 67.

65 B – Baby stare, baby, nic ta po was w niebie, bydziecie skrobały zimnioki dlo siebie. Stoin Żyw 433.

66 – Wysoka dziewczyna – do nieba drabina.

Maluskie dziewczyno, maluskie mi trzeba, co mi po drabinie, nie póde do nieba. Płat Krak 98; war.: ... *duziej mi nie ... po grabinie, nie póde ...* Sad Podh 94; *Mało jo se pojme, bo mi mały trzeba, ...* Płat Krak 737; *Małom se jo pojone, bo mi mały trzeba, cóz ...* Płat Krak 287.

67 – Wódkę/gorzalkę piją na pogrzebie, żeby dusza była w niebie.

Wódeczka bardzo fajna jest, bo ją piją na pogrzebie, żeby dusza była w niebie, wódeczka bardzo fajna jest. TN Wymysłów 1980; war.: *Gorzolinka dobry trunek. Pije jóm sie na frasunek. Pije jóm sie ..., By duszycka ...* Śmiel Opol 103.

68 – Chłopcy, którzy kochają dziewczyny, pójdą do nieba.

Pijcie chłopcy wódkę, zakwaszcie chleba, kochajcie dziewczyny, pójdziecie do nieba. TN Jasiennik Stary 1978, war.: TN Łukowa 1980, TN Glusko 1980, TN Rogatka 1978, TN Zawieprzycze 1978; *Chłopcynka, chłopcynta, kochojcie dziwynta, kochojcie jak trzeba ...* Stoin Żyw 451.

69 – Dla pijaków/ulanów nie ma miejsca w niebie, bo w niebie nie ma wódki/gorzalki.

a. *Po co się pijaki do nieba ciśniecie, tam nie ma gorzalki, co tam pić będziecie?* Płat Krak 160; war.: ... *pijacy ... garniecie? ..., co pić ...* TN Banachy 1984, TN Jasiennik Stary 1978, TN Rogatka 1978; ... *pijacy ... Nie ma tam gorzalki, cóz ...* Święt Nadr 226; ... *ni ma tam gorzalki, cóz ...* Płat Krak 688; *Pijacy, pijacy, Po co sie do nieba ciogniecie? Tém gorzalki ni ma, Pijac*

nie będziecie. Bąk Gręb 83; *Pijoku, pijoku, co po ciebie w niebie, kiedy tam nie warzą gorzolki dla ciebie.* Stoin Żyw 402.

b. *Pijoku, pijoku nie pójdiesz do nieba, "oj bo tam Panu Bogu pijoków nie trzeba.* TN Bochnica 1966.

c. *Oj ulany ulany, czy pójdziecie do nieba? Oj tam gorzalki nie ma to i was nie potrzeba.* K 1 Pieś 330.

70 – *Umarłego trzeba pochować oczami/fujarą/kuroskiem/ ... do nieba – plecami/ ... do ziemi.*

a. *Umar Maciek, umar, pochować go trzeba, plecami do ziemi, fujarą do nieba.* K 22 Łęcz 136; war.: ... *stary ..., ... brzuszyszkim ...* K 46 Ka-S 302; *A jak Maciek umrze, ..., ... buziulką ...* K 46 Ka-S 302; *Pochowali Maćka, juz ci go nie trzeba; ... gańdziarą [albo: kuroskiem] ...* K 50 Sa-Kr 319; *Pochowali Maćka keni nie potrzeba, buziulką ..., zadulem ...* K 28 Maz 285.

b. *A jak ci ja umrę, pochować mie trzeba: Warkockem do ziemi, ockami do nieba.* Święt Nadr 285.

71 – *Byłem w niebie/raju, po pogrzebie, wróciłem do dziewczyny.*

a. *Byłem w niebie na pogrzebie, Jodłem tam jagły, Kazali mi iść do dzieuchy, Ale do ładny.* LL 1964/4-6/133.

b. *Byłem w niebie po pogrzebie, święty Michał grał, wszyscy święci tańcowali, Pan Jezus się śmiał.* K 46 Ka-S 299.

c. *Byłem w raju, byłem w niebie, byłem Kasinku u ciebie.* K 17 Lub 26.

72 – *Chłopiec był po kolana w niebie, ale powrócił do dziewczyny.*

Juzem był, juzem był Pod kolana w niebie, Jakem cię zobaczył, Skoczyłem do ciebie. Rog Pieś 164, Pieś Śl 2/125; war.: ... *po kolana ..., jescem sie powrócił dziewczyno do ciebie.* Plat Krak 381; *A juzem-ci ja ...* Her Kal 72 ... *uwidział, ...* Plat Krak 772; *Oj juzem ja był po ... Da jakem cię ...* K 1 Pieś 366; *Juzek bół, ... Alek se nawrócił, Jańelcu, po ćeb'e.* MAAE 1898/88; *Bełém juz ..., Jesce nie wróciłem, Dziewcyno, do ciebie.* Bąk Gręb 10.

73 – *Nie podskakuj/wylatuj, bo wybijesz w niebie dziurę.*

Nie wyskakuj do góry, byś nie wybił w niebie dziury, zeby św[ięci] tak robiali, to by z nieba wypadali. K 45 Gór 85; war.: *Nie wylatuj, ptaszku, w górę, Bo wybijesz w niebie dziurę. Choć wybiję, to się wrócę; Ciebie, dziewczę, nie opuszczę.* Kot Zn 369; *Nie p^uodskakuj, chłopce, w górę, bo wybijesz ... dziure, jakby święci tańcowali, to by dziurom pospadali.* Sad Podh 78.

74 – *Pospycham świętych z nieba, jeśli nie dostanę dziewczyny.*

Jak ja nie dostanę, do czego ja wzdycham, zgniewam się na świętych, z nieba ich pospycham. K 45 Gór 137; war.: *Jak cię nie dostanę, co do ciebie wzdycham, na świętych się zemszczę, z nieba ich pospycham.* Chod Śp 262; *Oj, i jak tej ..., da, i do której ..., da, i gniewam się ..., da i ...* K 46 Ka-S 299.

75 – *Święty Piotr kupczy u niebieskich bram.*

Święty Piotr u niebios bram Złożył kupiecki kram I sprzedawał, co się dało, Jednym dużo, drugim mało. LL 1965/2-3/68; war.: *Swjati Pjoter z niebjos ..., hulaj, duszo, hulaj, ha, założel ...* Kam Pieś 228; *Śwanty Psioz lu ...* Stef WarmPś 2/117.

76 – *Nie lej, deszczu, powróć do nieba.*

Nie luj, dyscu, nie luj, b^uo cie tu nie trzeba, "Obyjdz góry, lasy i p^uowróć d^uo nieba. Mika Oraw 69; war.: ... *Obyjdz poza hále i wróc se ...* MAAE 1898/114.

PIEŚNI I WIERSZE RELIGIJNE

77 A – *Całe niebo służy Maryi.*

a. *Najświantsa Panna Maryja, ... ślicna's piankna jak kwiat rózy, tobie całe niebo służy. Służą tobie j-aniolowie, wsycy swiarnici postolowie. Służą tobie słońce, gwiazdy, miesiac służy za cas kazdy.* K 26 Maz 95.

b. *Ślicnaś, piękna jak kwiat rózy, tobie całe niebo służy, służą tobie aniolowie i wsycy swiarnici apostołowie.* K 26 Maz 117.

77 B – *(Całe) niebo oddaje pokłon / śpiewa Bogu.*

a. *[Na Boże Ciało] Niebo, ziemia, świat i morze, i co tylko w was być może, jak najgłębiej upadajcie, pokłon Panu z nami dajcie.* K 28 Maz 90.

b. *Trzykroć święte serce Boga, tobie śpiewa niebo całe, ciebie wielbi Matka droga, tobie lud twój składa chwałę.* TN Nedeżów 1977.

78 – Dusza pokutnicy idzie do nieba.

Jak uznała [grzeszna dziewczyna] że z nieba Bóg, upadła mu krzyżem do nóg. Wstań dziwko, nie lękaj się, bież do kościoła, spowiadaj się. Tak się długo spowiadała, że j-az się w proch ozypała. Same zwóny zazwóniły, i świce się zaświciły, obrazy się ukloniły. Radość wielka się zrobiła, do nieba dusza jej poszła. K 4 Kuj 68; ... *dzwoniły, Do nieba ją prowadziły ... Same jej świece świeciły ... Do nieba ją prowadziły ...* Kot Zn 159.

79 A – Maryja z nieba opiekuje się ludźmi.

O, Najświętsza Panienko, spojrzij na nas z nieba, Uproś u Syna łaskę, bo jej nam potrzeba. Nyr Kar 344, podob. LL 1976/4–5/85 Janów Lub.

79 B – Oczy Maryi są żywym niebem, które daje ożywczy deszcz.

Często, oraz z deszczami, pioruny spadają oraz łaski, y karę ludzie z nieba mają. Żywe Niebo są oczy Maryi, acz z niego nie piorunu, lecz deszczu czekaj obfitego. K 21 Rad 232 [wiersz pod wizerunkiem Matki Boskiej z Dzieciątkiem w Piekoszowie].

80 – Św. Piotr ma klucze i wpuszcza dusze do nieba.

a. *Szwęty Pszotrze, wesz kluczyki, Wpuszcz do neba te duszyczki!* Stef WarmP4 1/206.

b. *Przyszli pod niebieskie wrota, zapukali: puścież nas tam. Pietrzepawle, weź klucze, idź zobacz, kto tam kołacze. Panie – Panie, Matka Twoja i ta grzeszna dusza jedna. Matkę miłą mi tu puście, a tę grzeszną duszę nazad wróćcie. Pokażcież jej drogę szeroką, gdzie do piekła jest daleko.* LL 1957/3/45 [wiersz].

81 – Pomoc z nieba.

a. *Wzywajże ich [świętych] w swej potrzebie. Znajdziesz pomoc pewną w niebie.* Lom Śląsk 433.

b. *Stanisławie! biskupie krakowski! Wejźrzyj z nieba na twój naród polski.* Lom Śląsk 434.

82 – Wesole niebo, wszystko się raduje, Gdy Kostka Boga na ręku piastuje. Lom Śląsk 430, war.: K 27 Maz 382.

PIEŚNI DZIADOWSKIE

83 – Niebo płacze, lituje się nad nami.

Postuchajcie, proszę, pilnie, jak niebo płacze usilnie; miesiąc, słońce i z gwiazdami płacze, lituje nad nami. K 19 Kiel 141; war.: ... *pilno jak płacze niebo usilno. Słońce, miesiąc ... płaczą nad nami.* K 48 Ta–Rz 209, war.: zob. Biel Kasz nr 68 jako pieśń pogrzebowa.

84 – Z nieba: deszcz ognisty i pioruny – w dniu końca świata.

a. *Proszę ja was, posłuchajcie o straszliwym sądzie, że Pan Jezus zły i dobrym razem płacić będzie. Że przed skończonym światem wielgi cuda będą, że wognisty deszcz z nieba na cały świat będą. I pioruny z nieba będą na cały świat bili.* K 50 Sa–Kr 341–342; war.: *Proszu ... wsiłuchajcie ..., gdzie ... dobrzym płacić razem ... Wtenczas przed skończeniem świata wielka ufność będzie, jak iz nieba wognistyj deszcz na cały świat pójdzie. Wtenczas z nieba i pieruny będą bardzo bili, i mniasteczka i klasztorze będą si palili.* K 30 Pok 285.

b. *Gdy z Antychrystem człek się zbrata, Nastąpi wkrótce koniec świata ... Na ludność złą i już bezradną z nieba okropne ognie spadną, Wioski popalą się i miasta ... Z nieba deszcz krwawy padać będzie, Ciemności wnet zalegną wszędzie: Pogasną gwiazdy, słońce zgaśnie.* Nyr Kar 355.

85 – Anieli biorą zmarłego do nieba.

Przyszli anjeli, Zanieszli do nieba [starego ojca, który skonał u syna pod progiem]. W niebże już mu teraz Niczegój nie trzeba. Stef WarmP4 2/84; war.: *I przyszli anieli, wzięli go ... A już mu tam w niebie niczego nie trzeba.* TN Nedeżów 1979.

86 A – Święta Dorota do nieba wzięta przez aniołów, przed rajskie wrota.

a. *Jeszcze Dorotka nie święta, A już do nieba jest wzięta.* Kot Zn 149; war.: *Jesce Dorota ..., juz przez aniołów do nieba wzięta.* K 22 Łęcz 171; *Jesce Dorota ..., a juz w niebiosy wzięta.* K 26 Maz 342.

b. *Kata, ścinać ją wywiadą, chmury z nieba wychodzą. Jak się kat miecem zamierzył, zaraz piorun w króla uderzył. A już widzę ześ świanta, moja dusa przeklęta. Dorotkę do nieba wzięni, króla w piekło wepchnęni.* K 26 Maz 343.

c. *Zjawiła się nam Dorotka, co z niebieskiego żywotka.* Kot Zn 150; war.: *Była tu ... Od ... Kot Zn 150, 151; O byłaż-ci to ... żywota wyszła przed rajskie wrota.* K 19 Kiel 139; *Czy żyje ... Kot Zn 152.*

86 B – Łazarz w niebo wzięty przez aniołów.

a. *Wielka radość, śpiewanie, Gdy Łazarz miał konanie, W niebie tryumfowanie. Z tak mizernej pościeli, Łazarza w niebo wzięli, Święci pańscy anieli. Posadzili na tronie, na Abraamowém łonie, W szczęśliwości koronie.* K 9 Poz 270; war.: *... skonanie, ... Osadzili ... Abramowym ... Nyr Kar 56.*

b. *O Łazarzu, bracie moj, jak my daleko od siebie, ja [= bogacz] w piekle, a ty w niebie.* K 50 Sa-Kr 378, podob.: *Nyr Kar 57; war.: Skoro przeszła pirsza godzina, bogacz już umiera, a porwali dusze sławną, zagrzebali w piekło na dno. ... Łazarz już umiera, zlecieli się anieli, duszę i z ciałem wzięli. Nieśli ją wysoko, do nieba głęboko [lub szeroko]. Witaj, Łazarzu święty, tyś do Boga jest przyjęty, a twój brat będzie przeklęty.* K 50 Sa-Kr 378.

86 C – Murarz (Wojciech) do nieba wzięty przez Matkę Boską.

Nie turbuj się, mularzu, dodam, co potrzeba; jak mi klastór sfundujes, weznę cię do nieba. K 21 Rad 90; war.: *..., mularzu, dodam co potrzeba, ... weznem ... K 45 Górk 305; ... dam ja ci, co trzeba, ... wezmę ... K 50 Sa-Kr 371; Nie staraj się, murazu, dodam ci, co trzeba, ... klasztor ..., weznym ... Stoin Żyw 26; Oj, mularzu, mularzeńku, dam ci, ..., na, jak klasztor wyfundujes, ... K 57 RuśC 1117; A nie bój się, ..., dodom, czego trzeba, ... klasztor sfundujes, wezmę ... K 46 Ka-S 341, K 22 Łęcz 170; Nie frasuj się ... Dom ci, ...; Jek my klostór wyfóndujes, Wezna ciał ... Stef WarmP6 1/216; podob. *Przenajświętsza Panna sama uzdrowiła, boć mularza Wojciecha do nieba przyjęła.* K 21 Rad 91.*

87 – Człowieka czekają niebieskie gody w niebieskich ogrodach.

Rozwaz to, człowiecze, sobie, żyj tak, jeśli chcesz być w niebie. Dać Pan Bóg po tem żywocie, po krzyżu i po kłopocie pójdiesz na niebieskie gody, gdzie Jezus, w niebieskie ogrody. K 40 MazP 389.

88 – W dniu sądu ostatecznego jedni do piekła, drudzy do nieba / na zbawienie.

a. [Dzień ostateczny] *Ojciec ze synem weźmie rozłączenie; jeden do piekła, drugi na zbawienie. ... I matce z córką rozłączyć się trzeba; córka do piekła, a matka do nieba. ... I babie z wnuką rozłączyć się trzeba, wnuka do piekła, a baba do nieba.* K 4 Kuj 68; war.: *Matce od córki odłączyć się trzeba, ... Albo też córka pójdzie ze świętymi, nieszczęsna matka wraz z potępionymi. Brat z bratem, ojciec z synem się rozstanie, jedno do nieba, drugie w piekle stanie.* K 22 Łęcz 165.

b. *Ojciec umiera, janieli się cieszą, Bo jego dusę do nieba poniesą. Syn ci umiera, satani się cieszą, Bo jego dusę do piekła poniesą.* ZWAK 1880/86.

89 – Do nieba trafia sierota, do piekła – macocha.

Przyleciało siedmiu czartów z piekła, porwali macochę na roznach do piekła. ... Przyszło trzech anieli z nieba, oj, wzięli sierotkę na skrzydłach do nieba. K 46 Ka-S 330; war.: *Zesłał ci Pan Jezus trzech janiółów z nieba. Wzieli siroteckę na skrzydłach do nieba. Zastał ci Pan Jezus trzech satanów z piekła. Wzieli macosysko na rogach do piekła.* K 45 Górk 303.

90 A – Niebo/... nie chce przyjąć grzesznych dusz.

Idą, idą duse płakające, Swemi rękami łamające. Niebo, niebo, przyjmijże nás, Bo się Jezus zaparł się nás. A kiedy wás nie przyjmiemy, Bo od Boga przykáz mamy. [Dalej wymienia się: słońce, miesiąc, gwiazdy, wodę, obłoki, góry, lasy.] ZWAK 1880/88, war.: *Biel Kasz nr 35.*

90 B – Niebo zamknięte, piekło otwarte przed grzeszną duszą.

Spojrze na niebo zamknięte, Piekło widzę otworzone. O dusycko, drogi kwiecie, Nié más nic miłsego w świecie, Ześ się złym oddawała, Ześ się źle zachowywała. ZWAK 1880/94.

91 – Ścieżka/drózcza do nieba mała.

a. *Jest drózcza udeptana do Jezusa Chrystusa Pana. Udeptała ją dziewięć dus, a dziesiąta grzesną była, za niemi stała. Wyleciały w rajskie wrota, pod niebiosą uderzyły.* K 19 Kiel 147.

b. *A do nieba mała ścieżka jak u igły szyte (sic uszka). A do piekła rusztowania czterdzieści fur torowania.* K 22 Łęcz 176.

PIEŚNI ŻOŁNIERSKIE I PARTYZANCKIE

92 – *Obrońca ojczyzny/partyzant nie dostanie w niebie bury / św. Piotr otworzy mu niebo.*

a. *A gdy każą wyroki ponure Za Ojczyznę ci zginąć i lud, Nie dostaniesz ty w niebie, tam, bury, Nie na marne twój zgon i twój trud.* Świr Pieś 313; war.: *A kiedy już ... Zakażą ci już na świecie żyć, ... i ty w niebie bury, Nie na próżno ...* Świr Pieś 314; ... *i los ...* Red. Gorajec 1972; ... *skazą ... i za lud ... tam w niebie bury, ...* TN Kolonia Gałęzów 1979.

b. *Święty Piotr otworzy partyzantowi niebo – ogród spokoju i zorzy.*

Święty Pieter ci niebo otworzy, Spyta: skąd? Z partyzantki jam jest! Wejdiesz w ogród spokoju i zorzy, Boś jest Polak i walczyłeś fest! Świr Pieś 313.

BALLADY

93 – *Aniołowie biorą do nieba cnotliwą krakowiankę.*

Kat mieczykiem wywija, aniołowie śpiewają: Oj nie lękaj się, śliczna Krakowiano, już do nieba wstępujesz! K 16 Lub 293; war.: *Białóm szyje ścinajom, aniołowie śpiewajom, nie lynkaj sie, ..., bo ...* Krzyż Kuj 1/183.

BAJKI I OPOWIEŚCI O NIEPRAWDOPODOBNYCH ZDARZENIACH

94 A – *Chłop dostaje się do nieba po roślinie, która wyrasta z ziarnka: a. bobu; b. grochu; c. konopi; d. krupy; e. owsa; f. jęczmienia.*

a. [Dziadek sadi bób, który wyrasta wysoko i sięga nieba. Po nim wspina się i stuka do bramy niebieskiej, którą otwiera św. Piotr; prosi Pana Boga o chałupę i inwentarz (innym razem, by Bóg uczynił go dziedzicem/królem, babkę – dziedziczką/królową). Gdy po raz czwarty dziadek przychodzi do nieba i prosi, by święci anieli wzięli go z babką do nieba i we wszystkim dogadzali, św. Piotr zamyka bramę, a dziadek spada na ziemię.] *Wisła 1899/385–387 pow. sandomierski, podob. Wisła 1901/515. Wątek: Biedak dostaje się po lodydze rośliny do nieba i dowiaduje się, że trzy jego życzenia będą spełnione.* Krz PBL nr 555.

b. [Groch rośnie do samego nieba, chłop wchodzi po nim do nieba i tam go młóci.] *Plut Glog 2/145, 149, podob. Cisz Krak 246.*

c. [Z ziarnka konopi wyrasta roślina do samego nieba. Po jej listkach chłop dostaje się do nieba.] *W niebie trafiłem św. Piotra i ten mnie zaprowadził do takiej kupy plew jęczmiennych, z tych ukręciłem powróż (i ukradłem Pietrowi złotą czapkę) i umykałem na ziemię po tym powrozie.* K 46 Ka-S 526, podob. TN Łubki 1965.

d. [Chłop wyrzuca do ogrodu krupę, z której wyrasta roślina do samego nieba. Po niej chłop wspina się do nieba, widzi bramę niebieską, chwyta za brzeg nieba i widzi aniołów, którzy śpiewają „Hosanna” Panu Bogu.] *Sim ŚlOpol 107.*

e. [Chłop dostaje się do nieba po owsie, który wyrasta w ciągu jednej doby.] *... i sie drapię po tym owsie i trafiłem akurat na ta sama dziura co się do nieba włazi.* Kur Opol 202.

f. [Chłop dostaje się do nieba po jęczmieniu.] *Kiedym już był w oném niebie, zacząłem się oglądać na wszystkie strony: bardzo mi się tam podobało, bo się wszystko jéno tak świeciło od złota, srebra i dyjamentów, nawet podłoga i ściany ... alem stąpał bardzo ostrożnie, bojąc się, aby czasem niebo nie zarwało się pod mojemi nogami.* K 14 Poz 350.

94 B – [Chłop opowiada panu, że po drabinie udał się do nieba. Tam Matka Boska len przędła, Pan Jezus młócił jęczmień w stodole, a święci mu pomagali. Następnie zszedł z nieba na ziemię.] *Wisła 1897/452–453 pow. lubelski.*

94 C – *Chłop w niebie.*

a. *Ráz chodził chyop ze świotym Pietrem po kolodzie w niebie. Juz uobešli po całom niebie i przyšli na kóniec nieba. Našli tam chyopów móconcyk zboze. Chyopu, który chodził po kolodzie, zecnyło sie, ale nie móg nijak śleż, bo był kóniec nieba. Tak prosiul tyk chyopów, aby mu poradzili, jak má śleż z nieba. Óni mu poradzili, coby ukrociumy dugie porwósyo z plév*

i spuścimy się na dół. Ale to porwóśmy się zerwamy i chłop wpad na pół do ziemi. Nitsch Tek 106–107 Inwald pow. wadowicki.

b. [Chłop opowiada panu nieprawdopodobną bajkę.] ... *jagem zaczon powróło kręcić z tych jęczmiennych plów i tak spuszczałem się z nieba na ziemię. Ale jak mi już plów zabrakło, urywałem od nieba, a nadstawiłem do ziemi. Ale jak mi się już uprzykrzyło z dołu do góry chodzić, żeby u nieba urywać i u dołu nadstawić, skoczyłem ...* MAAE 1908/288, podob. K 14 Poz 350; o linie ukreconej z piasku Cisz Krak 247 powieść.

95 – Pielgrzym/żołnierz/kowal w piekle i w niebie.

a. Pielgrzym, przyjrawszy się śmierci grzesznika i niewinnego, idzie do piekła, gdzie w trzech studniach przechodzi męczarnie, potem dostaje się do nieba, wypędzony stamtąd wraca na ziemię, by pożegnać się z rodziną i umrzeć. Krz PBL nr 470A.

b. Żołnierz poszukuje w piekle oficera-zdrajcy, widzi cierpienia potępieńców, po kładce nad rzeką ognistą przechodzi do nieba. Krz PBI nr 472.

c. [Żołnierz wychodzi na wysoką górę i puka do nieba. Wychodzą do niego kolejno: św. Paweł, św. Piotr i Pan Jezus. Żołnierz chce ich schwycić do wora i za karę zostaje odrzucony i ukarany.] Cisz Krak 165.

d. (a) Po długoletnim życiu żołnierz wyrusza do nieba, gdzie nie przyjmują go, niegdyś bowiem pogardził królestwem niebieskim; (b) gdy dobija się do piekła, przerażeni diabli zamykają przed nim drzwi; (c) wówczas żołnierz wraca do nieba, wrzuca podstępem wór i każe mu się schwycić albo (d) schwytawszy dłoń św. Piotra wymusza, by go wpuścił za bramę ... Krz PBL nr 330B.

e. (a) Zmęczony życiem kowal idzie do nieba, gdzie go nie wpuszczają, następnie do piekła, gdzie diabli uciekają przed nim, on zaś (b) wylawia kozuchem dusze z kotłów, (c) w postaci owiec, pasie je na łące i wraz z nimi idzie do nieba, albo też (d) wrzuca za bramę niebieską wór samochwyt i każe mu się chwycić, lub wreszcie (e) wrzuca fartuch, siada na nim i oświadcza, że zajął własne miejsce. Krz PBL nr 330A.

96 A – Św. Piotr wpuszcza dusze do nieba.

[Gdy Sobkowi *omierzło* życie na ziemi, wybrał się do nieba. Przyszedł pod niebieską bramę, puka do drzwi, które otwiera św. Piotr – *klucznik niebieski*. Św. Piotr odsyła Sobka z powrotem na ziemię, bo jeszcze nie umarł.] Jaz Spis 182.

96 B – Św. Piotr wpuszczający dusze do nieba nie jest sprawiedliwy.

[Chłop szuka sprawiedliwych rodziców chrzestnych dla swojego dziecka. Spotyka św. Piotra i mówi, że on nie może być chrzestnym, bo jest niesprawiedliwy: jednego wpuszcza do nieba, a drugiego nie.] Bart TLub 49, war.: K 55 RuśK 445.

97 – Z nieba na ziemię po promieniach słońca.

Święci spuszcza się po promieniach słońca na ziemię, by po właściwych miejscach porozmieszczać dusze pokutujące, po czym powracają do nieba; Bóg ustanawia na ich pamiątkę święto [dzień Wszystkich Świętych]. Krz PBL nr 2477.

98 – Złote narzędzia spadają z nieba.

W czasach, gdy ziemia była jeszcze pusta, spadły z nieba złote przedmioty: pług, jarzmo, siekiera i dzban; najmłodszy z ludzi podjął je i został królem. Krz PBL nr 2470.

99 – I. Bóg każe aniołom / śmierci / św. Andrzejowi zabrać do nieba matkę kilkorga dzieci. II. Matka w niebie jest szczęśliwa / tęskni za osieroconymi dziećmi.

a. [Bóg posyła po duszę matki siedmiorga dzieci aniołów, którzy słysząc płacz dzieci, nie zabierają duszy do nieba. Dopiero, gdy Bóg wysłał aniołów głuchych i ślepych, nie słyszących i nie widzących sierot, ci zabierają duszę matki do nieba, *gdzie czysta i szczęśliwa na wieki z Bogiem została.*] Wisła 1895/118–119.

b. [Pan Bóg posyła śmierć, by zabrała duszę matki pięciorga dzieci do nieba. Śmierć uzaliła się nad matką i dziećmi i zabrała duszę dopiero za trzecim razem. W niebie matka tęskniła za swoimi dziećmi, Pan Bóg kazał więc aniołowi wziąć duszę na skrzydła i zanieść ją *powietrzem* nad chałupę. Gdy zobaczyła, że dzieciom jest dobrze i chciała powrócić do

nieba, Bóg rzekł, że skoro już raz była w niebie i nie była z jego łaski zadowolona, teraz ma siedzieć na listeczku, aż jej czas się skończy. Wisła 1891/867–868.

c. [Bóg posyła św. Andrzeja po duszę matki dwojga niemowląt. Św. Andrzej lituje się nad dziećmi, mimo polecenia Boga i nie zabiera duszy do nieba. Zostaje ukarany za to trzyletnią pracą.] K 34 Cheł 85–87 opow., podob. Wisła 1891/870–871 gadka, Wisła 1891/869.

OPOWIEŚCI WIERZENIOWE

100 – Salomon buduje wieżę, by dostać się do nieba.

[Salomon chciał się dostać do nieba, by się dowiedzieć, jak w niebie jest.] *Tak stał budować ogromnie wysoki horab; coby po nim wliźć do Nieba, bo taki chciał jeszcze koniecznie i tam zaznać. Tak budował cy murował już tak wysoko, co już było słycać głos z Nieba; ale że już wtedy ni mógł dali budować, bo tam z góry nie było nic słycać na ziemi i nie wiedzieli, co podawać z dołu ... wtedy Pam-Bóg zesłał wielki potop ... i ten horab zwałili!* [Po śmierci został świętym i poszedł do nieba.] *I stanął przed Panem Bogiem wszechmogocym, a Pam Bóg do niego mówi: «No i cóż? Widzisz! Chciałeś się dostać do Nieba po wysokości i nie dostałeś się, chciałeś more zgruntować i nie zgruntowałeś, teraz – że jeszcze trzeba, cobyś poszedł do piekła, jeszcze pobaczył, jak to tam je w piekle».* [Ponieważ w piekle jest bardzo źle, wydobywa się z niego z pomocą diabłów, przestraszonych zapowiedzią zbudowania klasztoru, i wraca do nieba.] K 34 Cheł 84, war.: ZWAK 1883/38 Rychwałdek.

101 – Wojnę w niebie między aniołami i diabłami kończy św. Michał wygnaniem złych duchów do piekła.

a. *Uozgniewał się djebol i kopnon jednego [tj. glinianą figurkę wyobrażającą człowieka]; a ze ten był z gliny i uskonon juz na słońcu, więc mu noga odpadła. Akurat na ten cas wypadła wojna w niebie między djeblami a janiolami; djebły przegrały i św. Michal ich wegnął do piekła. Musiał ci nieborácek i ten djebol rusać do samego piekła, a ci ludzie, co ich narobił, dostali [zostali] na słońcu.* Wisła 1895/75–76, podob. K 7 Krak 5.

b. *Bóg miał niebo, a diabeł piekło. Ale aniołowie sie zbuntowali przeciwko Bogu i Pan Bóg ich strącił do piekła.* TN Krasieczyn 1985, podob. K 48 Ta–Rz 266.

c. *Jak w szternastym roku była wojna, to ... była wojna na ziymy ji na niebie. Że święty Michol wojował sie z tymi złymi duchami, zegnoł jich do piekła, zeby po ziymy nie chodżyły ji ludzi nie kusily.* Etnl 1989 Bilg 148.

102 – Głos z nieba informuje w śnie o niezwykłym lekarstwie.

Siostra usnęła i słyszała we śnie głos z nieba, który jej mówił: «Teraz padać będzie rosa; ktoby jęj ubierał do flaszeczki i schował, wszystkie słabości ludzkie – nawet śmiertelne – od razu wyleczy za potarciem kroplą tej rosy». K 8 Krak 27, podob. o rosie z nieba, która leczy ślepotę ZWAK 1881/212.

103 – O północy niebo otwiera się i pieje rajski kogut.

W raju znajduje się ze złotemi piórami rajski kogut; skoro nadchodzi północ, niebo się wnetki otwiera, iskry spadają, a kogut rajski zaczyna pisać. Koguty ziemskie, usłyszawszy to pianie, budzą się, mając obsypane skrzydła iskrami, zaczynają je otrzepywać i jeden na drugiego wołając, pyta się w te słowa: «Czy byleś w raju». ZWAK 1883/111 od Malogoszczy.

104 – Król mierzy odległość z ziemi do nieba.

[Król Łokietek chciał zmierzyć, jak daleko z ziemi do nieba. Wziął więc orła, który uniósł go pod niebo.] *Ziemia to taka malutka sie mu wydała jak kępka trawy, a dookoła morze i morze przez końca. Wtedy odzywa się głos z nieba: – Człowiecze, co robisz, zejdź nazad na ziemię! Król zaś na to: – Panie, jakże zejdę, kiej nie widzę dobrze ziemi? – Spuść pikę na dół, a orzeł nazod z tobą zleci.* Hajd Nie 131.

105 – Niebo chmurzy się [= znak gniewu Boga].

[Elżbieta modliła się, by nie być zmuszoną przez ojca poślubić księcia rozbójnika.] *Pan Bóg widocznie wysłuchał modlitwy. Kiedy bowiem nadszedł dzień ślubu, niebo się zachmurzyło. Rozpętała się straszna burza, powodując zamieszanie na zamku.* Stef WarmOp 73.

106 – Piorun/grom z pogodnego nieba karze występki.

a. [Pobożna dziewczyna rzuciła się rzeki, gdyż możny rycerz usiłował nakłonić ją do złych czynów.] *Po tym wypadku pioruny z pogodnego nieba biły w zamek, tak że wkrótce z zamku nie zostało śladu.* Stef WarmOp 67.

b. *Wracał i [okrutny] Siciński do domu, a był to pierwszy dzień Bożego Narodzenia, około południa. Już był w miasteczku ... a było pogodno i mroźno, gdy z pogodnego nieba uderzył piorun i zabił go na miejscu. W tej chwili też pękła ze strasznym hukiem ziemia i połknęła zamek razem z jego żoną, czeladzią i całym dobytkiem.* Hajd Nie 243.

107 – Dusza z czyścica idzie do nieba przez złote drzwi.

Jak kto był grzeczny, no to idzie do nieba. Najpierw, jak tam człowiek umar, to na trzeci dzień dusza miała zmartwychstać, ... ji to nie tak, że prosto ktoś szed do nieba. Najpierw szed do czyścica. Czyściec to było coś takiego jak przedpokój teraz. Tam dusza czekała, no tam nie wiem ile? Dobe, pół doby? Ji z tego czyścica, tam wazyli te grzechy, miała być okropnie duża waga, po jednej stronie miała być ta dusza, a po drugiej stronie wszystkie grzechy. No ji jak ta waga przeważyla, na stronie tych grzechów, to tam ta dusza szła do piekła. Jak ta waga sie przechyliła na drugo strone, to do nieba. No ji jak z tego czyścica szła ta dusza do nieba, to były takie – okropnie duże złote drzwi. Etnl 1989 Bilg 99–100.

ANEGDOTY

108 – Chłop zdobywa złote siodło z nieba.

Raz przejeżdżał przez wieś konno św. Piotr do nieba za różnemi interesami, i aby konia popaść, zatrzymał się przed karczmą. [Na tę wiadomość zbiegli się ludzie.] Przyszedł też biedny chłop i prosił św. Piotra, aby się zapytał w niebie, dlaczego on taki biedny, pomimo pilnej pracy i przykładnego życia. [Św. Piotr, by nie zapomnieć o przekazaniu prośby chłopca, zostawia mu złote siodło. Bóg odpowiada, że chłop jest biedny, bo nie oszukuje. Usłyszawszy tę odpowiedź chłop idzie po rozum do głowy i wypiera się, jakoby święty zostawił mu złote siodło.] Wisła 1894/229.

109 – Górnik/szewc/Ślązak/... w niebie.

109 A – *Górnik poszoł prosto do barmy rajskiej i klupie w te ciężkie drzwierze, a św. Piotr mu otwiero i pyto sie go: – A w czyścicu już, bracie, byłeś? Odsiedziałeś tam już swoje? A górnik mu na to: – Po lekku, panie święty. Po pierwsze jo jest górnik, a po drugie jo był 50 lot żonaty! – Ach, to co innego – pado św. Piotr i otworzył mu ta brama bardzo szeroko.* Sim Bery 157.

109 B – *Jeden szewc, co wszystkim trzewiki zelował, umarł i poszedł do nieba. Klupie w te dźwierze niebieskie i otwiero mu św. Pieter. Pado mu: – Wiesz, św. Maryje i Pana Jezusa nie ma, bo se poszli trochę pospacerować, ale tu mosz ryczkę, siednij se i odpocznij trochę. ... [Gdy szewc widzi, że na ziemi złodziej kradnie pranie, rzuca w niego meblem.] a tu mu naroz Pon Jezus rękę trzymają, bo prawie przyszedli i padają mu: – Jakby jo miał być taki nogły, to by tu już w niebie nie było ani jednego mebla!* Sim Bery 143, war.: Krz PBL nr 800.

109 C – [Francek długo czekał przed bramą rajską, aż zaczął przeklinać.] *Naroz brama się otwarła i wyskoczył z niej Antek ... i woło na cale gardło: – Słuchajcie anieli! To jest dlo mnie prawdziwo niebiańsko muzyka, to jest balsam dlo moich uszu. Czy słyszycie te dzowny ojczyzny? To są (głosy) mojego (Śląska). Wpuście kamrata do nieba. – No i tak Francek się tam dostol.* Sim Bery 94.

109 D – [Opowiadanie o śnie] *Pudchodzi [dusza] du bramy [nieba], święty Piotr udmyka mu bramy ... No, mówi, prosze wchodzić ... Kiedyś to ... wszystko szło, te grzeszniki, du czyścica, du piekła. I było silne przypelnienie tamoj. I zmienili ustawę. Że teraz do nieba tylko nie pójdzie morderca i cudzołożnik. A to wszystko idzie – du nieba! Tylko tyn morderca i cudzołożnik pódzie du piekła, a to wszystko idzie du nieba. ... Przyszed du nieba, ale Pan Bóg poszed na spacer, święci ... Tak sie patrzy na ziemie, myśli: „Jak do nieba to ja tu jeszcze i późni przyjde!” Myśli: „Trza pójść z powrotem na tantyn świat, na ziemnie!” No i poszła ta dusza.* Etnl 1989 Bilg 149.

109 E – *Roz jeden chory umarł i dostol się do nieba. Święty Pieter go wpuścił i widzi, że ten nieboszczyk się śmieje i śmieje, a w niebie to tam tyła śmiechu nie ma. – Powiedz*

mi duszo – pado Piotr – po jakimu ty się tak śmiejesz? – A dyć z tego, zech już blisko od godziny tu w niebie, a oni mie tam na dole jeszcze operują. Sim Bery 99.

110 – Człowiek przechodzi z ziemi do nieba i z powrotem.

a. *Kie sie zestarzał [Sobek] i omierzało go życie na ziemi, wybrał się do nieba. Przychodzi pod niebieską bramę i puka ... wychodzi święty Pieter z kluczami. ... – Rad byś do nieba? – A jakże ... Aleś przecie nie umar, musisz iść najpierwej na ziemi umrzeć, a potem tu przyjdiesz, ...* Jaz Spis 182, podob. [Jezus odsyła kowala.] Cisz Krak 163.

b. *I wlazech do tego nieba: – Pado cygan – ale nie było długo uciechy, bo mię anioły złapały i mówią: Te, kolega, skądżeś ty, jakozież ty przyszedł? ... – z powrotem na dół. No, pado – nie przystało nic, ino z powrotem zaś na ta ziemia.* Kur Opol 202, podob. 124.

c. *Na ambonie roz w kościele jeden ksiądz zaczął kozanie o tym naszym życiu. ... Życie nasze na tym tu padole jest tylko takim okresem przejściowym w drodze do nieba! ... [Gospodarz wioząc księdza chce go wypróbować i pogania konie.] A księzoszek wystraszeni ... – Ale księzoszku! Nie boją się tak. Nojwyżej skrócimy ten okres przejściowy tu na ziemi.* Sim Bery 243–244.

111 – Niebo nagrodą dla nieszczęśnika, męża złej żony (ale nie dla durnia).

a. *Mąż złej żony dostaje się do nieba, diabeł wymawia to Panu Bogu, ten obiecuje mu niebo, jeśli czas jakiś wytrzyma przy żonie zmarłego.* Krz PBL nr 1164.

b. *Święty Piotr wpuszcza do nieba wdowca, skarżącego się na żonę sekutnicę. Kandydat następny oświadcza, iż był żonaty dwukrotnie i że druga żona gorsza była od pierwszej. Klucznik niebieski odpowiada mu, że niebo jest dla nieszczęśliwych, nie dla durniów, i zatrząskuje mu drzwi przed nosem.* Krz PBL nr 1516.

112 – Bogacz witany w niebie z owocami.

Biedak widząc owacyjne powitanie bogacza (pana, mnicha) w niebie oburza się; św. Piotr wyjaśnia mu, że biedacy przybywają do nieba codziennie, bogacze zaś bardzo rzadko. Krz PBL nr 802.

113 A – Dewotka chce być żywcem wzięta do nieba wozem lub koszem.

[Kobieta, która latała po odpustach, doszła do wniosku, że już jest tak święta, że Pan Bóg po nią wóz z nieba przysła. Gdy zdrzemnęła się w kościele, zobaczyła duży kosz. Nie wiedząc, że zrobili to rabusie, pomyślała, że to po nią aniołowie z nieba koszycz przysłali. LL 1961/4–6/86, podob. Wisła 1895/330, K 8 Krak 233, nadto war.: Krz PBL nr 1482.

113 B – Matka św. Piotra – może po nitce wydostać się z piekła do nieba.

Pan Jezus dozwolił św. Piotrowi spuścić nitkę do piekła, której się uczepiła matka jego, i zaczęto ją wyciągać. A duszyczki pobliskie uczepiły się jej ze wszystkich stron, ażeby się z nią także razem dostać do nieba. K 17 Lub 208, war.: Krz PBL nr 804.

114 – W niebie i w piekle chleb niepotrzebny.

Trzej podróżni mają tylko jeden bochenek chleba, idą więc spać o głodzie, postanawiając chleb oddać temu, kto będzie miał najpiękniejszy sen. Nazajutrz jeden opowiada sen o niebie, drugi o piekle, trzeci zaś mówi, że wobec tego chleb im niepotrzebny i zjada go. Krz PBL nr 1626.

115 – Spryciarz rzekomo przybyły z nieba wyłudza ubranie i konia / pieniądze dla zmarłych w niebie.

a. *[Kobieta myśląc, że wędrowiec przychodzi z nieba, pyta o swoich dwóch mężów. Gdy przybysz opowiada, że powodzi im się bardzo źle, kobieta daje ubranie dla jednego i konia dla drugiego.]* Sim ŚlOpol 89, podob. Cisz Krak 278.

b. *Pisoł on [chłop] czerwonym atramentem pisma na okrągło, niby że są pisane z nieba do starych bab, które były bardzo pobożne. Pisoł, że dusza zmarłego brata, czy chłopca, czy tam innego zmarłego krewnego nie pódzie prędzej do nieba, aż się na jego grobie nie położy tako to a tako kupka pieniędzy.* Sim ŚlOpol 112.

116 – Św. Piotr ma klucze do drzwi niebieskich.

[Pachołek Matys, któremu mierzło się żyć, obchodzi świat szukając nieba.] Szol Matys dalej i zaszol do nieba i klupie, Pan Jezus godo: – Piotrze, weź klucze i łobejrzij co tam po drzwiach tłucze. Sim Gad 188.

117 – Św. Piotr wpuszcza do nieba kowala.

[Kowal rozprawił się z diabłami; ci wyrzucili go z piekła.] *Zaś poszed do nieba i stuka do drzwi. Święty Piotr go sie pyta: chto tam jes(t)? A on po niemiecku odpowiada: ich (jā). A święty Piotr rozumiał, że on mówi: mnich. I otworzył drzwi, a ten prędko postawił w niebie przy drzwiach kowadło i usiad na niem.* K 14 Poz 250.

LEGENDY

118 – Dusze ulatują do nieba w postaci gołębi.

118 A – *Janek otworzył pierwszy piec i ojciec mu serdecznie podziękował, że go wybawił i przemienił się w białego jak śnieg gołębia i poszedł do nieba. Następnie otworzył drugi piec, matka wyszła i podziękowała mu, że ją wybawił, przemieniła się w białą jak śnieg gołębicę i poszła do nieba.* Sim Gad 193.

118 B – [Ksiądz nakazuje złochnicy pójść do lasu, wetknąć palkę, którą zabijał ludzi, w ziemię i tam odbywać pokutę.] *Palka puściła korzenie i rozkrzewiła się jako jabłko. Zbrodniarz zmarł pod nią, i mech go pokrył. W kilka lat po tym ksiądz przejeżdżał przez las, ujrzał jabłko, a na niej dwa gołębie. Zatrzymał się i kazał woźnicy zerwać jabłko. ... Jabłka za dotknięciem zamieniły się w gołębie i wzbiły się w niebiosy. Ksiądz domyślił się, że zbrodniarz tu pokutował.* Wisła 1895/313 opowiadanie, podob. motyw w powieściach: K 8 Krak 124, Cisz Krak 68, 70.

RELACJE POTOCZNE I ZAPISY WIERZEŃ

119 – Niebo to kula, która się obraca.

Niebo to jena kula, ziarnia to jena kula. Kup Pol 10 pow. Bydgoszcz; *Niebo to je kula taka jak ziarnia, sie obraca i niebo tyż, a między ziarnia je powietrze.* Kup Pol 13 pow. Chelmno; *niebo to jes uokrungle jak zimia, jak jupko, uune sie krynci i tak wisi w powietrze.* Kup Pol 10 pow. Mława.

120 – Ziarnia jest okrągła, a nad nią parasol/kopuła nieba.

Dziś mówio, że ziarnia wiśsi, ziarnia je okrągła ale nad ziarniom to jes parasol, w tym parasolu, to gwiazdy som, ozdoby różne, ten parasol z tami wszystkiami ozdobami, z księżycem, że sponiem sie skręca, ukazują gwiazdy ze wszystkiam. Kup Pol 10 pow. Lubartów; *niebo to jest taka kopuła i sie na cymś uopiera.* Kup Pol 10 pow. Ostrzeszów.

121 A – Niebo stoi/opiera się na słupie/osi/gwoździu.

Niebo to na słupsie sie trzimo, to ten słup jest gdzie gwiazda północna. Szyf MiW 152, podob. Kul Wiel 3/508; *Downi to mówili, że [niebo opiera się] na słupie, późni na s^uoni, a teraz to na ^uosi.* Kup Pol 10 pow. Kazimierza Wlk.; podob. *na środku świata stoi taki wielgi słup i koło niego się obraca niebo.* Mosz Kul 2/18 od Płocka; *mówili, że [niebo] tyckom podparte, koniec nieba popodpirany tyckami.* Kup Pol 10 pow. Końskie; *niebo to się na jednym drągu obraca, a ten ma taki gwóźdz, takie stepno [“kij”], żeby nie spadło.* Kul MiW 435, podob. Kul Wiel 3/508, Mosz Kul 2/19.

121 B – Niebo jest zawieszona na drucie.

Niebo to jest zawieszona nad Ziarnią na drucie i ma takie dury, co światło zidać, to są gwiazdy. Kul MiW 1/435, war.: Szyf MiW 148.

122 – *Niebo stoi na ziarni ... niebo sie uopira na kuli ziemski.* Kup Pol 11 pow. Rawa Maz.; podob. *niebo jes uokrungle, uopiro sie uo ziarnie.* Kup Pol 11 pow. Brzesko.

123 – Niebo się kręci.

Niebo sie na obłokach spiero, bo niebo jest za uobłokamy, sfat cały sie na kuli ziemski uopiero i obraca sie. Kup Pol 11 pow. Grodzisk Maz.; *A niebo nad ubłoko jest.* Etnl 1989 Bilg 100; *niebo sie krenczi, toć ziemna sie ne może krenczicz.* Kup Pol 12 pow. Olsztyn; *ziarnia nie śmi sie obracać, tylko słonko i cały firmament chodzi koło zimi.* Kup Pol 12 pow. Nowy Targ, pow. Rypin.

124 – Niebo ma siedem pięter.

Niebo to je siedem piętrów, dzie majestat boży to siódme piętro, nizey obłoki, poza ^uubłokami niebo, nieba nicht nie dojrzy. Kup Pol 11 pow. Rypin; Widzialne sklepienie niebieskie nie było jednak uważane za jedyne. Niebo gwiazdziste, jako najwyższe, uważane było za tak zwane «niebo empirejskie», a tej nazwy uczono się z kołęd. [„W żłobie leży” – J.B., S.N.]

Ponizej tego nieba miało być sześć innych, kryształowych sklepień niebieskich, po których biegły drogi Słońca i Księżyc. Kal Lim 16; Niebo najpierw jest złożone z chmur, za chmurami jest dziewięć chórów, na każdym z chórów są inni anieli, każdy z innego kraju; jak się czasem pogniewają, to zaczynają się bić skrzydełkami, ale to tylko tak delikatnie, jakby jakie gołąbki. Nad wszystkimi chórami aniołów jest tron, i na nim siedzi Pan Bóg w trzech Osobach. Wisła 1900/465; W astronomii ludowej ... Każda planeta ma swoje kryształowe niebo, po którym odbywa swoje wędrówki. Kal Lim 31.

125 – Św. Piotr ma klucze do nieba/bramy niebieskiej.

a. *Mówio, że tam przy tej bramie [do nieba] św. Piotr siedzi i rządzi tam, gdzie kogo wprowadzić. Że on ma te klucze i otwiera tą bramę jak się wchodzi, dopiero tam decyduje.* TN Zaleś 1991.

b. U stóp Trójcy Przenajświętszej są rozpostarte w kształcie gradusów siedem chórów, na których umieszczeni są sami Święci Pańscy. Piotr święty, najstarszy apostoł, trzyma złote klucze od nieba, za nim na pierwszym chórze czterech ewangelistów z księgami, dopiero apostołowie, każdy ze swym godłem. K 7 Krak 22.

126 – Za złocistą bramą nieba jest raj.

[Do nieba] jest piękna złocista brama, stoi ten anioł, Archanioł Gabryjel tam ze złotym mieczem, otwiera tymi złotymi kluczami i jak się już wejdzie za tą bramę, to jest pięknie, tak jak niegdyś sobie wyobrażali pierwsi rodzice na przykład ten raj. Że piękne kwiaty, owoce, wszystko jest. Tam się wchodzi ... po dywanach, to tam pięknie wyścielone jest. Że nic człowiekowi nie potrzeba tam, jasność wielka jest, kwiaty piękne ... pięknie tam jest. TN Krasieczyn 1985.

127 – Stroma droga do nieba, gładka do piekła.

Zło jest bardzo wygodne, natomiast dobro jest uciążliwe, dawniej mówiono, że do nieba prowadzi bardzo stroma i ciernista droga, natomiast do piekła jest gładka i aksamitem wyłożona, wyścielona. TN Chołowice 1985.

128 A – Niebo się otwiera, kiedy się błyska.

W nocy jasność wielką, jak się niebo otworzyło, to tak skrzyło mocno ... Może było tak otwarte ze 3 kwadransy, a potem tak trzasło. ... I wtencás, hdyby chto Boga o co prosił, to dostanie. MAAE 1908/132, podob. TN Krasieczyn 1985; Jak jest burza, to się niebo otwiera, jak się łyska; a jak trzaśnie, ta zawsze anioł jednego diabła zabija. Grodz Łęcz 43; Starzy ludzie mówili, że błyskawica to już otwiera się niebo. TN Chołowice 1985, podob. ZWAK 1886/107, Wisła 1891/628; To ludzi mówio, że jakaś kara, o, niebo się otwiera. TN Krasieczyn 1985; Błyskawica raz jak błysnie, to znak na suszę, a dwa razy na powódź, i wtedy niebo się otwiera, a Bóg patrzy na świat z wysokości. Wisła 1900/464; Gdzieniegdzie spotyka się jeszcze na tym terenie (Ostródzkie, Szczycieńskie) archaiczne wierzenia o otwieraniu się nieba – błyskawica ma więc być światłem z nieba wiedzianym przez ludzi. Szyf MiW 156; Błyskawica to moment, kiedy otwiera się niebo. Zarazem istniało wierzenie, że w momencie tym można w niebie zobaczyć aniołów; ale udaje się to tylko temu, kto urodził się w niedzielę w samo południe, i tylko wtedy, gdy pioruny błyskają o tejże samej porze. Kul Wiel 3/520; W błękitnym niebie, gdzieś za chmurami, mieszka Bóg. W niebie panuje nadzwyczajna jasność: dowodem tego błyskawice, pochodzące od blasku, jaki rzuca niebo, otwierające się podczas burzy. Wisła 1904/79; Kiedy się błyska, skowronkowi wolno zaglądać do otwartego nieba. K 17 Lub 143.

128 B – Niebo otwiera się w dni świąteczne i w pogodne noce.

Niebo otwiera się w dzień św. Trójcy. MAAE 1908/132; W noc świętojańską niebo trzykroć otwiera się i z wielką szybkością się zamyka. Wisła 1896/142; w pogodne noce. ZWAK 1889/161; Pan Bóg jest bardzo sprawiedliwy i gdy jaki człowiek dobrze i uczciwie żyje, to w pogodne noce widzi niebo otwarte, Pana Boga na tronie, przy nim obraz i dwie świece zapalone. Wisła 1890/105.

128 C – a. Każdego razu, co jaka dusza uświęcona wchodzi do nieba, niebo się otwiera i jest w częstce widziane z ziemi. K 7 Krak 22.

b. Jeżeli kto idąc wieczorem, ujrzy w jasnych obłokach otwarte niebo (zorza północna), niech nikaj nie idzie dopokąd to widzenie będzie, tylko trza kleknąć gdziebądź i mo-

dlić się, bo w tej właśnie chwili nowy święty, został przyjęty do jednego ze 7 wspomnianych chórów, dobrze więc oddać mu się w opiekę. K 7 Krak 22.

128 D – [Gdy się na niebie wieczorem w dzień pogodny pojawia jasność, to aniołowie wylatują z mieszkania Pana Boga i patrzą na świat. Wówczas można wyprosić różne łaski od Pana Boga. Po wysokiej drabinie można dostać się do nieba za pomocą kija z odrośłą, zahaczając nim o drzwi do niebios.] Wit Baj 79.

129 – Ziemia – schodami do nieba.

Kiedy ziemia stworzona dorosła przed próg nieba, Bóg światła rzekł do niej: „Ziemi, świecie ziemski, ty będziesz dla duchów *schodami do nieba*”. K 7 Krak 4.

130 – Na krańcu ziemi jest brama do nieba / wrota do piekła.

Bohater baśni [wielkopolskiej] idzie na kraniec ziemi przez daleki, ogromny, tajemniczy czarny bór. Dopiero za tym borem dochodzi do miejsca, gdzie znaleźć można bądź bramę do nieba, bądź wrota do piekła. Kul Wiel 3/508, nadto: K 14 Poz 195, 197 i in.

131 – Grzmoty i pioruny oznaczają w niebie wojnę, czyli że aniołowie strzelają do siebie. Wisła 1900/464.

132 – Niebo to pałac.

a. Niebo jest to ogromny pałac, zbudowany z samych djamentów i drogich kamieni. Wisła 1893/112.

b. Pałac niebieski, do którego wstąpił napowrót Pan Jezus, jest zbudowany z pereł, dyjamentów, rubinów i najszacowniejszych kosztowności. Blask tego pałacu przewyższa słońce, księżyc i gwiazdy wszelkie, z niego biorące światło. W niebie jest pełno okien na cały świat, ale ponieważ nie wolno ludziom widzieć, i nawet nie mogliby znieść jego jasności przedwiecznej, chmury, obłoki są dane, które blask nieba zakrywają. W środku niebieskiego pałacu, w górze, zasiada Bóg Ojciec na przepysznym tronie, otoczonym zewsząd i podnoszonym przez zastępy anielskie, Bóg Ojciec trzyma na kolanach Najświętszą Panią niepokalaną Bożą Rodzicielkę, a w ręku ma berło i kulę świata. ... Mało kto ze śmiertelnych jest godnym być nawet od razu w raju, bo już z raju widać pałac niebieski, i są do niego bramy, dróżki, gościńce szerokie, którymi z nieba wstępują w raj święci lub aniołowie. K 7 Krak 21–22.

c. Pałac niebieski. Jego zabudowania jest 600 000 mil długi i szeroki, jest do niego 7 bram; najważniejsza Abrachamska, której św. Piotr i Paweł pilnują. Kamienna, którą do raju wstępują dusze z czyśca, znajduje się przed rzeką z mostem, i jest tam także bardzo wąska droga trudna do przebycia. K 7 Krak 21.

133 – Niebo to ogród.

a. Niebo wyobraża sobie lud jako ogromny ogród, obsadzony najcudowniejszymi drzewami i najwonnejszymi zasyiany zioły. Wisła 1891/627.

b. Tam [w niebie] jest raj, piękne sady pachnące i cudowna muzyka. Pan Bóg siedzi na tronie, otoczony aniołami, którzy grając na trąbach, wzywają dusze na sąd. Dusze sprawiedliwe stawia Pan Bóg po prawej stronie, zostają one już w niebie i żyją w wiecznej szczęśliwości, dusze potępione odpędza Bóg od siebie i natychmiast wpadają w czeluście piekielne. Wisła 1890/105.

134 – Niebo to łąka.

a. Dusze w niebie „kwiatki zbierają i śpiwają”, a w piekle poprzywiązywane są do słupków ognistych za te części ciała, którymi najczęściej grzeszyły. MAAE 1908/124.

b. O stałych, niezmiennających się gromadach gwiazd mówią, że *kosiarze koszą niebieską łąkę, baby idą za nimi, aby zbierać siano, furman zajeżdża z wozem po nie i zwozi je na postanie maleńkiemu Panu Jezusowi na Boże Narodzenie.* Udż Krak 91–92.

PISANA POEZJA CHŁOPSKA

135 – *Na rozstaju dróg, gdzie Chrystus kona, / niebo przygarnia ziemię w ramiona i dary składa Chlebarodzicy / ogromnym wieńcem z ziół i pszenicy.* [W. Sitkowski] Ad Złote 238.

136 – Ziemia pije lzy nieba, chwyta promienie słońca.

Gdy niebo płacze – / pijesz lzy, / gdy słońce grzeje – / chwytasz promienie, / żeby napić / i ciepło dać / temu, co wrosło / w ciebie korzeniem. [M. Karczmarczyk] Ad Złote 91.

137 – *lubię chodzić na łąki złote / w wieczory jasne / ... gdzie z mlecznej drogi – / szczeliny pękniętego nieba – / wieczność kapie* Poc Poez 197.

138 – *kiedy po śmierci do bram nieba zakolaczę, / i Bóg stwórca kim jesteś cicho mnie zapyta / ... i będą aniołowie przy blasku swych mieczy / w małych na głowach wiankach z niebieskiego ziela / oglądać moją radość – radość małych dzieci / i wielkie moje grzechy – grzechy lucyfera* Poc Poez 154.

139 – *młode topole biegną rzędem / razem z szerokim gościńcem w dal / na błękitnej kopule nieba / kościelna wieża błyszczy jak stal* [A. Magdziak] Wer Ojcz 140.

140 – *z ziarnami żyta w oczach / z jasnym słońcem u ramion / chodzi wśród pól siewnoczas / całując ziemię zoraną / niekiedy idzie miedzą ostrzeża cicho siewcę / że zachmurzone niebo / rychło zapłacze deszczem* [J. Pocek] Wer Ojcz 124.

141 – *Jesteś matką wielką, ogromną. / Obecna jesteś. / W podziurawionym gwiazdami niebie, / Na rozłożystym talerzu widnokręgu, / Pod i nad nami.* [K. Maurer] Wer Ojcz 230.

142 – *Rozświeciły się srebrem gwiazdy / na słupach ulicznych / z niebosklonu / z czarnego sklepienia nieba / zeszyły do naszych mieszkań / odległe mrugające światy / i rozbłyły księżycami. / Zbladła Kasjopeja / zakurzył się Wielki Wóz / stary Mars przyćmił / czerwoną lampę swej twarzy.* [S. Chojnowski] Szcz Ant 249.

143 – *Lubię zdronzony usiąść na Rysów kolumnie, / Wzrok swój nareszcie poić przestrzeni szeroką. / Nad głową namiot nieba błękitny wysoko, / Przede mną – stado turnic rozbiega się tłumnie.* [W. Piwowarczyk] Szcz Ant 629.

144 – *Sufit – / to nieba kopuła, / ściany – / to cztery strony świata.* [M. S. Karczmarczyk] Szcz Ant 401.

145 – *Ledwo brzask ranny / Świtem się zaróżowił / I wytoczył na rolę nieba / Ognistą kulę słońca.* [W. Kuchta] Szcz Ant 450.

146 – *Deszcz jak perły / Leci z niebosklonu / Milczący cichy / Nie / Słyszczyć słowa / Co w szelest zakute / Błyskawica rozdarła / Niebo na dwie połowy / Usłyszałem półnutę / Trzasku pioruna / ... Znów trzasnął piorun / Niebo związał łańcuchem / I myśli odeszły / Jak cienie głuche.* [F. Chramęga] Szcz Ant 260.

147 – *Dzień marcowy tak ponury, / jakby były w niebie dziury, / – sieją tylko śniegi, deszcze ... / O czym pisać dalej jeszcze? / Może święty Piotr się myśli, / inne dźwiery nam uchyli, / rzuci promyk światła, słońca, / by nie było tak do końca.* [S. Barański] Ad Złote 7.

148 – *Gdy śmierć mi rzeknie: «Zbieraj się. Iść trzeba!» / Zabiorę duszę i pójdę – do nieba. / Niecałą godzinę postoję u bramy / I święty Piotr wyjdzie, i: «Czego, u mamy?!» «Ja chciałem do nieba / – zawołam – o panie!» / Piotr spojrzy ponuro i warknie: «Podanie!».* [J. Małek] Szcz Ant 524.

BIBLIOGRAFIA: Bartmiński Jerzy, *Niebo się wstydzi. Wokół ludowego pojmowania ładu świata.* [w:] *Kultura, literatura, folklor. Prace ofiarowane Czesławowi Hernasowi w sześćdziesięciolecie urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, pod red. Marka Graszewicza i Jacka Kolbuszewskiego, Warszawa 1988, s. 96–106; Chev Dic 2/31–37; De Vries Dic 245; Duf SNT 422–423; Duf STB 536–541; GamIv Ind 667–668; Giey Mit 44–76; Herd Lek 103; IvTop Slav 100–109; Kop SMit 747–748; Kop SSym 251–253, 747–748; Kup Pol 10–17; Kup WiM 8; Łow Rel 31–56; Mosz Kul 2/433–454; Niewiadomska Maria, *Ludowa wizja kosmosu w gminie Głuchów*, LSE 1984/139–156; Sulima Roch, *Ludowe zaświaty, „Regiony”*, 1993, nr 4, s. 26–44; Wört Hoff 4/3–16, 21–35.

→CHMURA, GWIAZDY, KSIĘŻYC, SŁOŃCE, ŚWIAT, TĘCZA, ZORZA.

Jerzy Bartmiński, Stanisława Niebrzegowska